

Program zintegrowanej edukacji obywatel świata

Autorzy:
Joanna Przybylska, Zbigniew Stępień
Współpraca: Jan Kaliszewski, Dorota Olędzka, Anna Gałuszka
Kierownictwo i redakcja: Joanna Przybylska

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAJLEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

Spis Treści

Wstęp	3
1. Podstawy teoretyczne oraz założenia dydaktyczno-wychowawcze programu Obywatel Świata	5
1.1. Wizja wychowanka	8
1.2. Misja programu	8
1.3. Hasła programowe	9
1.4. Pedagogika Montessori	9
1.5. Nauczanie otwarte	12
1.6. Zadania nauczyciela wychowawcy i nauczyciela języka angielskiego	14
1.7. Struktura programu	15
2. Cele	18
2.1. Cele ogólne	19
2.2. Cele szczegółowe	21
3. Treści kształcenia i wychowania	25
3.1. Treści w zakresie edukacji polonistycznej	26
3.2. Treści w zakresie języka angielskiego	27
3.3. Treści w zakresie edukacji matematycznej	29
3.4. Treści w zakresie edukacji przyrodniczej	31
3.5. Treści w zakresie edukacji muzycznej	33
3.6. Treści w zakresie edukacji plastycznej	34
3.7. Treści w zakresie wychowania obywatelskiego i społecznego	35
3.8. Treści w zakresie wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej	36
3.9. Treści w zakresie zajęć komputerowych	37
3.10. Treści w zakresie zajęć technicznych	38
4. Metody osiągnięcia celów, warunki realizacji programu	40
4.1. Zalecane metody pracy	40
4.2. Zalecane formy pracy i organizacja przestrzeni	48
4.3. Warunki realizacji programu	51
4.4. Proponowane słownictwo i docelowe kompetencje w ramach języka angielskiego	55
4.5. Praca z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych – stymulowanie i korygowanie rozwoju dziecka.	60
5. Ewaluacja programu	62
5.1. Ewaluacja formacyjna	62
5.2. Ewaluacja sumacyjna	63

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

Wstęp

„Być może szkoła nie powinna już uczyć, kim był Platon, tylko właśnie jak filtrować informacje. (...) Człowiekiem kulturalnym nie jest ten, który zna datę urodzin Napoleona, ale ten, który potrafi ją znaleźć w ciągu minuty.”
Umberto Eco

O ile wiek XX, a w szczególności druga jego połowa była bez wątpienia czasem olbrzymich przemian cywilizacyjnych niosących rozwój wszystkich dziedzin nauki, o tyle wiek XXI charakteryzuje się ogromną dynamiką tych zmian, a także powszechnym i szybkim dostępem do nowych technologii. Od momentu poznania składu atomu, odkrycia kodu genetycznego, wdrożenia takich technik komunikacji jak sieć GSM i Internet nastąpiła lawinowa, globalna ewolucja kulturowo-polityczna¹. Każdy zgodzi się, że szkoła powinna dynamicznie tych zmian dotrzymać kroku, co więcej myślę, iż powinna o pół kroku zmiany te wyprzedzać. Eksperti z wielu krajów, nie tylko europejskich, zauważają ogromną rolę systemu edukacji w pojednaniu dwóch dominujących cywilizacji – naukowo-technicznej i humanistycznej. Szkoła jest instytucją nierozzerwalnie związaną ze społeczeństwem. Szansę na pozytywne zmiany społeczne i edukacyjne są możliwe tylko wtedy, gdy zarówno szkoła i społeczeństwo będą zmieniać się równocześnie².

W czasach nam współczesnych większość państw wysoce uprzemysłowionych deklaruje potrzebę wszechstronnego kształcenia i wychowania „ku przyszłości” czy nawet „dla przyszłości”. Czego zatem szkoła powinna uczyć? Łatwo dziś zauważyć, że nieistotne jest jak duży zbiór faktów i wzorów opanuje dziecko w trakcie edukacji, ale jakie będzie posiadało **kompetencje i motywację do dalszej nauki**. Czasy, kiedy uważano, że można osiągnąć całą zgromadzoną przez ludzkość wiedzę, minęły bezpowrotnie. Co ważniejsze uważamy, że nie ma potrzeby, by człowiek gromadził całą niezbędną mu wiedzę w umyśle (od tego mamy karty pamięci, serwery). Dla człowieka przyszłości przede wszystkim niezwykle ważne jest, by wiedzieć jak zgromadzoną wiedzę wykorzystać, zastosować w praktyce; jak zbudować na jej podwalinach coś nowego.

Odkąd istnieje zinstytucjonalizowana oświata trwa nieustająca debata na temat programów, przedmiotów i zakresu materiału nauczania wszystkich szczebli edukacji³. Edward C. Wragg w swojej książce *Trzy wymiary programu*⁴ także podnosi ten temat. Na podstawie analizy gwałtownego przyrostu i ekspansji wiedzy wyciąga następujące wnioski dla oświaty:

- a) Dzieci nie nauczą się wszystkiego, należy więc zetknąć je z materiałem, który na danym etapie rozwoju jest dla nich optymalny do opanowania oraz niezbędny do dalszej nauki.
- b) Nie można nauczyć się wszystkiego, dziecko musi zdobyć kompetencje związane z wyszukiwaniem danych i korzystaniem ze źródeł, jak i przetwarzaniem oraz wykorzystywaniem ich.
- c) Większość problemów społecznych, technicznych czy naukowych, będzie rozwiązywanych przez zespoły interdyscyplinarne. Na wczesnym etapie edukacji potrzebny jest dość duży stopień ogólności, tak by w przyszłości można było wybrać specjalizację. Niezbędna jest też umiejętność współpracy i współdziałania; dzielenia się swoją wiedzą i doświadczeniem w zespole jak i czerpanie z wiedzy i umiejętności innych. Przy takim podejściu niezbędna jest świadomość

1 Fukujama F., *Koniec człowieka*, Znak, Kraków 2003.

2 Licińska D., *Spółczesność Otwarta*. Reforma szkolna 1993, nr 4.

3 Zachęcam do lektury książki *Edukacja Jaskiniowców* H. Benjamina, której autor w niezwykle błyskotliwy i humorystyczny sposób przedstawia krytykę teorii programu szkolnego i zinstytucjonalizowanej oświaty.

4 Wragg E.C., *Trzy wymiary programu WSiP*, Warszawa 1999.

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

własnych możliwości i szacunek dla różnych umiejętności. Dziecko musi w szkole nauczyć się, że można pracować w jednym zespole na różnych poziomach (czy zakresach) materiału, wykorzystując różne dziedziny nauki dla osiągnięcia wspólnego celu. Powszechnie wiadomo, że średnia życia wydłuża się, naukowcy szacują, że dzieci urodzone po 2000 roku będą żyły przeciętnie 90-100 lat. Biorąc pod uwagę tempo pojawiania się nowych technologii i rozwiązań, nie jest możliwe, by w okresie dzieciństwa nabyły one wiedzę niezbędną do dobrego funkcjonowania w dorosłości. Jeszcze nasi dziadkowie kończyli studia, czy nawet szkołę średnią i pracowali na objętych zaraz po zakończeniu edukacji stanowiskach przez wiele lat bez potrzeby dokończania się. Dziś musimy stale pogłębiać swoją wiedzę w ramach wykonywanych zawodów, często zmieniać kwalifikacje. Prowadząc zajęcia na wyższych uczelniach zauważyłam, że w ostatnich latach odsetek studentów zaocznych w wieku między 30 a 40 i starszych stale wzrasta. Osoby te podejmują studia, by móc utrzymać się na rynku pracy. E.C.Wragg⁵ opisuje cztery fazy życia ludzkiego i zmiany, jakie w nich zachodzą w ostatnich stuleciach. Jest to wiek szkolny, wiek pracy, wiek emerytalny i wiek zniedołężnienia. Zauważa, że w związku z wydłużeniem się średniej życia ludzi w krajach wysoce rozwiniętych, granice między czterema jego fazami będą się jeszcze bardziej zacierać oraz zmieniać. Dowodzi także, iż wartości trzeciej fazy oraz to, że faza czwarta nie musi spychać ludzi na margines społeczny, kulturalny czy naukowy, jest zależne od przygotowań, poczynionych zwłaszcza w pierwszej fazie. Jego wnioski są następujące:

a) Wczesny etap nauki musi być pozytywnym doświadczeniem, gdyż stanowi podwaliny pod następne 70 lat aktywnego uczenia się.

b) W fazie drugiej istotne znaczenie będzie miało ustawiczne uczenie się, elastyczne podejście do zmiennych warunków pracy, umiejętność efektywnego gospodarowania czasem wysiłku i odpoczynku; w szkole musimy zdobyć kompetencje, dotyczące aktywnego uczenia się, motywację do pracy.

Rada Europy wydała komunikat w sprawie urzeczywistniania europejskiego obszaru uczenia się przez całe życie⁶, w którym podkreśla się rolę edukacji ustawicznej w umożliwianiu obywatelom przemieszczania się pomiędzy regionami, obszarami zawodowymi i krajami w celu zdobywania wiedzy, oraz umiejętności. Edukacja ta ma obejmować wszystkie formy kształcenia – zarówno formalne jak nieformalne, a także pozaformalne.⁷

By korzystać z edukacji w różnych krajach niezbędna jest znajomość języka, który stał się kodem komunikacji międzynarodowej, a więc językiem angielskim. Obok języka ojczystego powinien być nauczany na wszystkich szczeblach edukacji.

Janina Parafiniuk – Sosińska w artykule „Przemiany w celach edukacji wczesnoszkolnej”⁸ pisze: “W miarę racjonalne kierowanie dalszym rozwojem ludzi wymaga głębokiej analizy, co było, co jest i tego, co być może, aby trafnie godzić ze sobą różne rzeczywistości – dość enigmatyczny przyszły świat z teraźniejszym, a w tym ostatnim małe światy żyjące osobnym życiem.”

Autorzy tego programu to osoby pracujące jednocześnie w szkołach i na wyższych uczelniach, posiadające rodziny, których członkowie znajdują się na różnym etapie swojej drogi edukacyjnej lub mającej ją już za sobą. Obserwując wnikliwie otaczającą nas rzeczywistość, staramy się by program przez nas stworzony odpowiadał na potrzeby nie tylko teraźniejszości, ale by wyprzedzał ją o krok. Chcemy by dzieci, rozpoczynające swoją edukację jako Obywatel Świata mogły kontynuować ją z

5 Tamże.

6 Komunikat Komisji z dnia 21 listopada 2001 r. w sprawie urzeczywistniania europejskiego obszaru uczenia się przez całe życie [COM(2001) 678 wersja ostateczna – nieopublikowany w Dzienniku Urzędowym] dostępny na stronie www.europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11090_pl.htm dostęp 31.06. 2014

7 Tamże.

8 Parafiniuk – Sosińska, *Przemiany w celach edukacji wczesnoszkolnej* [w:] *Współczesne przemiany edukacji wczesnoszkolnej*, red. Jakowicka M., Wydawnictwo WSP, 1995.

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

powodzeniem i zdobyć wszystkie kwalifikacje umożliwiające im optymalny udział w życiu społecznym bez względu na to, którego państwa będą obywatelami.

Joanna Przybylska

1. Podstawy teoretyczne oraz założenia dydaktyczno – wychowawcze programu Obywatel Świata

„Nie można zmusić ziarna do rozwoju i kiełkowania, można jedynie stworzyć warunki zezwalające na to, aby ziarno rozwinęło wszystkie tkwiące w nim możliwości”

Carl Rogers

Program ten jest przeznaczony dla pierwszego etapu edukacyjnego. W myśl założenia, że program nauczania jest zbiorem doświadczeń do przeżycia i wykonania, autorzy są przekonani co do nadrzędnej wartości kompetencji w nauczaniu. Kompetencje rozumiemy jako umiejętność wykorzystania swojej wiedzy, umiejętności, postaw w realnej sytuacji. Są one potrzebne każdemu do samorealizacji i rozwoju osobistego oraz do bycia aktywnym obywatelem i członkiem społeczeństwa. Barbara Wilgocka-Okoń pisze, iż kompetencje to zespół powiązanych ze sobą umiejętności; struktura złożona i dynamiczna, która jest rezultatem interakcji między rozwojem a uczeniem się.⁹ Co rozumiemy pod pojęciem wiedza? Nie jest ona według nas prostym zbiorem wiadomości, ale sposobem zachowania się znaczeń w umyśle.¹⁰ Samo gromadzenie wiadomości nie przysporzy uczniom wiedzy, a już na pewno nie ukształtuje kompetencji. Zakładamy, że „mieć kompetencje w jakimś zakresie” oznacza coś więcej niż „umieć coś zrobić”. Kompetencjom przypisujemy charakter nadrzędny w stosunku do umiejętności.¹¹ Odchodzimy więc od wiedzy i umiejętności szkolnych – czyli takich, które są potrzebne i wykorzystywane tylko w szkole. Dobrym przykładem umiejętności szkolnych jest czytanie na głos bez rozumienia tekstu, a wiedzy szkolnej uczenie się na pamięć gatunków roślin oleistych bez rozumienia, co ta kategoria oznacza. Program też odrzuca informacje nieprawdziwe, zinfantyilizowane. Rozumiemy przez to, że dziecko może otrzymać informację, że miś z bajki jest miłym i słodkim zwierzątkiem, które uwielbia wyjadać miodek ze słoika, ale jednocześnie wie, że niedźwiedź jest groźnym drapieżnikiem, że żywi się rybami, korzeniami; owszem, nie pogardzi miodem, ale i padliną.

Parlament europejski i Rada Europy określa osiem kompetencji kluczowych, wyznaczających ramy kwalifikacji¹². W dokumencie tym wymienia się:

- porozumiewanie się w języku ojczystym
- porozumiewanie się w językach obcych
- kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne
- kompetencje informatyczne

9 Wilgocka-Okoń B., *Gotowość szkolna dzieci sześciolletnich*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.

10 Klus-Stańska D., *Konstruowanie wiedzy o szkole*, Wyd. UMW, Olsztyn 2000, (s.101-104).

11 Por. Kwasnica R., *Przygotowanie pojęciowe i próba analizy potrzeb rozwojowych uczestników dokształcania*, [w] *Prace Pedagogiczne XCIX*, Wrocław 1993.

12 Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie [Dz. U. L 394 z 30.12.2006].

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAJLEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

- kompetencje społeczne i obywatelskie
- poczucie inicjatywy i przedsiębiorczość
- świadomość i ekspresja kulturowa

Program Obywatel Świata jest zakorzeniony w idei nauczania otwartego i pedagogice Marii Montessori. Poprzez wprowadzenie formuły projektu badawczego oraz elementów metody Montessori, gry edukacyjnej i symulacji w nauczaniu zintegrowanym, obejmującym poza przedmiotami podstawowymi także naukę języka angielskiego, koncentruje się na budowaniu:

- kompetencji językowych zarówno w języku polskim jak i angielskim
- kompetencji matematycznych i naukowo - technicznych
- kompetencji społecznych i obywatelskich
- wrażliwości na kulturową i religijną różnorodność
- umiejętności uczenia się
- motywacji do nauki

Wszystkie kompetencje budowane w tym programie są wzajemnie powiązane i zależne. W każdym przypadku należy kłaść nacisk na:

- kreatywność i twórczość
- inicjatywę i samodzielność
- ocenę ryzyka i próby konstruktywnego rozwiązywania problemów
- konstruktywne radzenie sobie z emocjami
- doborze materiału przedstawiającego różnorodność

Zakładamy, że program ten, poza wskazanymi kompetencjami ma uwrażliwiać na kulturową i religijną różnorodność. Kluczem do zrozumienia odmienności kulturowej jest znajomość tradycji, dlatego treści dotyczące kraju jak i innych państw powinny wzajemnie się przenikać.¹³ Zadaniem nauczycieli (nauczania zintegrowanego i angielskiego) jest zwracanie uwagi na podobieństwa i wskazywanie różnic. Współczesne nauczanie języka obcego kładzie duży nacisk na kompetencje komunikacyjne, a te warto dodatkowo połączyć z kompetencjami interkulturowymi.

W ramach zajęć nauczyciele powinni prezentować różne scenariusze zachowań, zwyczaje, tradycje i kontrastować je z elementami kultury rodzimej. Tworzenie takich zestawień ułatwia uczniom zrozumienie rzeczywistości. W Polsce, w sytuacji naturalnej dzieci rzadko mają możliwość spotkania z obcokrajowcem lub osobą z innego kręgu kulturowego, więc zadaniem nauczycieli jest wprowadzanie do zajęć jak największej ilości sytuacji zbliżonych do naturalnych, w których dziecko przygotowuje się do pełnienia określonych ról społecznych (obywatel, patriota, mieszkaniec, Europejczyk). W spotkaniu z odmienną kulturą dzieci stykają się z innymi postawami i zachowaniami - warto przedstawiać je w atmosferze zrozumienia i akceptacji, aby uczniowie nie tworzyli uprzedzeń i stereotypów. W ramach projektów realizowanych przez dzieci powinny pojawić się takie elementy jak: korespondent z zagranicy, opowiadanie legend z różnych stron świata i rodzimych, opowiadanie o bohaterach narodowych i bohaterach z innych krajów, prezentacja czasopism polskich i zagranicznych, przygotowanie opisu własnej miejscowości dla wybranego korespondenta, fragmenty lokalnej i odmiennej kultury, muzyki z różnych stron świata, teksty hymnów kolejnych państw, korespondencja międzyszkolna itp.

13 Pamuła M., *Metodyka nauczania języków obcych w kształceniu zintegrowanym*. Wyd. Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2009 str. 80.

Trudno nie zgodzić się, iż w obecnych czasach jedną z nadrzędnych umiejętności jest posługiwanie się nowoczesnymi mediami. Edukacja medialna we współczesnej szkole musi zajmować ważną pozycję, powinna być stale obecna podczas lekcji w ramach wszystkich przedmiotów. Jednocześnie nie można zapomnieć o ważnej roli edukacji prozdrowotnej, której celem jest kształtowanie u uczniów nawyku dbałości o samopoczucie własne i innych a także tworzenie środowiska sprzyjającego zdrowiu.

Transgresja treści wszystkich przedmiotów, ich wzajemne przenikanie się jest podstawą tego programu. Kształcenie zintegrowane dotyczy pierwszego etapu edukacji w klasach I-III. Określa się je jako łagodne przejście od wychowania przedszkolnego do edukacji prowadzonej w systemie szkolnym. Nie oznacza to, że nauczanie nie może być prowadzone w systemie lekcji przedmiotowych. Kształcenie zintegrowane łączy ze sobą elementy z różnych edukacji tak, aby uczniowie przyswajali wiedzę i umiejętności, które łączą się w całość, a nie są oderwane od siebie. Chodzi nam o najwyższy poziom integracji – połączenia wiedzy w umyśle dziecka. Komponując i scalając treści nauczania, rezygnując z kształcenia przedmiotowego, nie mamy gwarancji tworzenia się w umyśle dziecka wiedzy zintegrowanej. Jak piszą autorki książki *Sensy i bezsensy edukacji wczesnoszkolnej*, integracja treści nie ma większego związku z tworzeniem się wiedzy w umyśle ucznia.¹⁴ Wskazują także możliwe płaszczyzny integracji wiedzy na zajęciach szkolnych, czyli wiedzę, komunikację i osobowość. Płaszczyzny te wyrażają się w relacjach między:

- wiedzą osobistą a szkolną
- językiem potocznym a szkolnym
- nauczaniem a wychowaniem.

Jak piszą D. Klus – Stańska i M. Nowicka „dopóki będziemy w szkole >>omawiać temat<< zamiast go badać i zgłębiać, dopóty będziemy integrować wyłącznie treści, ale nigdy wiedzę”. Przykładem integrowania wiedzy w umyśle dziecka było by takie zaplanowanie pracy w ramach programu Obywatel Świata:

Moduł: Każdy z nas jest wyjątkowy

Blok problemowy: Rodzina

Temat (ujęty jako pytanie problemowe) W czym są podobne różne rodziny, a czym się różnią?

- drzewo genealogiczne – dzieci rysują drzewo własnych rodzin, zbierając informacje w domu i porównują je oraz dyskutują na temat losów rodzin
- zwyczaje rodzinne – przeprowadzenie sondy w szkole
- rodzina w innych kulturach – film, szukanie informacji, korzystanie z korespondencji międzyszkolnej, wykonanie w grupach plakatów
- rodzina w sytuacji kryzysowej – praca w grupach na podstawie zdjęć i prawdziwych historii (bezdolność, choroba, brak pracy, rodziny rozbite) przedstawianie problemów rodzin i dyskusja całą klasą, spisanie wniosków, – co można zrobić w sytuacjach kryzysowych.
- budżet domowy – obliczenia budżetu i planowanie zakupów na przykładach rzeczywistych¹⁵

Łatwo zauważyć, że integracja wiedzy może następować tylko w sytuacjach, gdy zapewnimy uczniom warunki do rozwiązywania problemów, gdy będą mogli korzystać zarówno z informacji poznanych w szkole, jak i doświadczeń zdobywanych poza nią. „To, czy wiedza jest zintegrowana, nie zależy od tematu i czasu jej realizacji, ale od metody jej opracowania.”¹⁶ Wiedza

14 Klus-Stańska D., Nowicka M. *Sensy i bezsensy edukacji wczesnoszkolnej*, WSiP Warszawa 2005, s.216.

15 Przykłady tego typu opracowań lekcji można znaleźć w pracy: Klus – Stańska D., *W nauczaniu początkowym inaczej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1999.

16 Klus – Stańska D., Nowicka M., *Sensy i bezsensy edukacji wczesnoszkolnej*, WSiP, Warszawa 2005

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

podręcznikowa ucieka do treści błahych społecznie, uładowanych, często infantylnych. Czy czytając i omawiając wiersz „o rodzinie lisków, które bardzo się kochają” dzieci poznają prawdziwy świat? Czy to zapewni im nabycie kompetencji społecznych i obywatelskich? Przecież podejmowanie kwestii trudnych, a nawet kontrowersyjnych będzie bardziej sprzyjało ich rozwojowi. Nauka liczenia nabiera sensu – wiem, co i za ile mogę kupić, ile rodzice wydają pieniędzy na moje zajęcia, kino, a ile na jedzenie. Poznają prawdziwy obraz świata, stają się bardziej tolerancyjna i refleksyjna. Podejmowanie decyzji w toku dyskusji, wspólne rozwiązywanie problemów, negocjacje, a przede wszystkim dochodzenie do wiedzy, a nie jej przyswajanie pozwala dziecku ukazać całą złożoność świata w poszanowaniu praw każdego człowieka do poznania rzetelnej i obiektywnej wiedzy; wyrażania własnych sądów i sprawdzania teorii; w szacunku do wiedzy osobistej dziecka. Dzięki temu uczniowie lepiej odnajdują się w otaczającej ich rzeczywistości i budują spójny obraz własnego ja. „Edukacja zintegrowana likwiduje sztuczne podziały między przedmiotami, szufladkowanie wiadomości, scala wiedzę o świecie, kulturze, społeczeństwie, gwarantując harmonijny i wielostronny rozwój dziecka.”¹⁷

Tempo rozwoju dzisiejszego świata oraz ilość docierających do przeciętnego człowieka informacji są na tyle duże, że dokładne wyznaczenie materiału, który uczeń powinien opanować jest niemożliwe. Dlatego też współczesne tendencje nauczania zintegrowanego podkreślają holistyczne podejście do tematów i koncentrują się na kształtowaniu u uczniów umiejętności samodzielnego myślenia, zdobywania wiedzy i uczenia się. Zintegrowane nauczanie lepiej niż tradycyjna forma przekazywania wiedzy, przygotowuje dziecko do uczestnictwa w dalszym procesie edukacji, rozwijając jego możliwości poznawcze, emocjonalne i społeczne.

Jak podaje Pamuła za Więckowskim, u podstaw koncepcji nauczania zintegrowanego leży sformułowanie znane z kierunku psychologicznego Gestalt - „w poznawaniu priorytet ma całość przed częścią”. W procesie edukacji niezbędne jest postrzeganie dziecka jako aktywnego podmiotu, który ma swoje indywidualne potrzeby, zainteresowania, styl uczenia się, sposób pracy czy możliwości przyswajania nowych informacji. Zadaniem nauczyciela, pracującego w systemie edukacji zintegrowanej, jest poznanie swoich uczniów i dostosowanie metod i trybu pracy do ich potrzeb tak, aby rozwój podopiecznych postępował możliwie najszybciej. Wybrany przez nauczyciela system powinien stymulować uczniów najzdolniejszych, a uczniom słabszym dawać możliwość pracy we własnym tempie.

1.1. Wizja wychowanka

Autorzy przyjmują, iż uczeń będzie:

- potrafił porozumiewać się w języku angielskim w stopniu zaspokajającym konkretne potrzeby życia codziennego
- patriotą na miarę swojego wieku, szanującym odrębność kulturową i religijną.
- znał różne techniki uczenia się i wykorzystywał je w praktyce
- świadomy jak ważna jest wiedza i umiejętności, stale doskonalącym się, gotowym do dalszej edukacji uczniem.

1.2. Misja programu

Misją programu jest wspomaganie dziecka w rozwoju komunikacyjnej kompetencji językowej, czyli umiejętności skutecznego porozumiewania się.

17 Pamuła M., *Metodyka nauczania języków obcych w kształceniu zintegrowanym*, str. 36

Program

1.3. Hasła programowe

Mając u podstaw pedagogikę montessori oraz nauczanie otwarte, stworzyliśmy następujące hasła programu:

- Każde dziecko zdobywa kompetencje na innym etapie rozwoju
- Dziecko musi dojrzeć, by opanować wiedzę i umiejętności
- Każde dziecko może mieć motywację wewnętrzną
- Edukacja jest procesem, dążącym do nabywania kompetencji
- Materiał i treści kształcenia są środkiem do nabywania kompetencji
- Uczeń musi działać by się nauczyć
- Nauka przez współdziałanie uczeń-uczeń uczeń-nauczyciel

1.4. Pedagogika Montessori

Pedagogika Marii Montessori jest skoncentrowana wokół dziecka, bazuje na wewnętrznej potrzebie odkrywania i ciekawości poznawczej. Dziecko uczy się, aktywnie eksplorując otoczenie. Rolą nauczyciela jest obserwacja oraz przygotowanie odpowiedniego środowiska tak, aby dziecko miało możliwość osiągnięcia różnorodności doznań, zgodnych z jego indywidualnymi potrzebami.

Horne i mneme

Maria Montessori wyróżnia wewnętrzną siłę, która kieruje dzieckiem i kreuje jego osobowość oraz motywuje do nauki. Siłę tę nazywa horne (łac. napęd). Montessori jest przekonana o tym, że dziecko potrafi samodzielnie odkrywać i rozwijać swoje zdolności, dorośli natomiast powinni je obserwować i wspierać ten proces. Mówi: „dorosły człowiek, który nie rozumie tego tajemniczego procesu, może wymazać ten pierwotny plan rozwoju niewinnego dziecka, tak jak fala, która zabiera ze sobą piaskowy zamek i zmusza twórcę do budowania od nowa.”¹⁸ „Horne można porównać do ogniska, którego płomienie dają siłę życia. Miłość jest dla dziecka jak ogień – im więcej ognia, tym większa siła życia.”¹⁹ Innym pojęciem, na które kładzie nacisk Maria Montessori jest mneme (gr. „pamięć”) – dziedziczona pamięć, która daje dziecku świadomość tego, co jest specyficzne dla rasy ludzkiej. Dziecko uczy się w sposób naturalny, obcując z dorosłymi, obserwując ich postępowanie, słuchając tego, o czym dyskutują oraz naśladowując ich.

Zmysł absorbujący

Dziecko posiada taką zdolność, która pozwala mu bezkrytycznie przyswajać impulsy zewnętrzne. Montessori nazywa to zmysłem absorbującym. Tak jak kamera, która odzwierciedla wszystko, co zostanie przedstawione i nagrane, tak dziecko poznaje świat początkowo nie oceniając go, ale przyswajając wszystkie wrażenia, jakie do niego docierają, w odróżnieniu do dorosłego, który selekcjonuje dochodzące do niego bodźce i informacje. Przekłada się to także na uczenie się. Dziecko przyswaja wiedzę nieświadomie, z otoczenia, nie musi pokonywać barier językowych, aby powtarzać usłyszane słowa w obcym kraju. Ważne jest także, iż dziecko poznaje otoczenie całym ciałem, dlatego należy rozwijać wszystkie pięć zmysłów: wzrok, słuch, smak, węch i czucie. Zdolność ta zmniejsza się wraz z wiekiem i zanika około 6 roku życia.

18 Montessori M., *Barndomens gata*, Aldus, Stockholm 1976, s. 58.

19 Skjold Wennerstrom K., Broderman Smeds M. *Pedagogika Montessori w szkole i przedszkolu*, Impuls, Kraków 2009, s. 22.

Wrażliwe fazy

Rozwój dziecka podzielony jest na poszczególne etapy, podczas których w różnym stopniu wrażliwa uwaga dziecka skupia się na konkretnym temacie. Dziecko podświadomie broni się przez zbyt dużym bagażem różnych informacji, koncentrując się na niektórych elementach. Umiejętności te, w przypadającym na nie czasie, należy odpowiednio stymulować, w przeciwnym razie ich rozwój może być w przyszłości opóźniony lub utrudniony.

Teoria rozwoju człowieka

Zdaniem Marii Montessori to system edukacji powinien odpowiadać możliwościom i wewnętrznym potrzebom dziecka, a nie odwrotnie. Jej zdaniem: „nowe podejście w edukacji musi być oparte na naturalnych prawach rozwoju dziecka.”²⁰ Posiada ono własny, naturalny plan dla swojego rozwoju, który można określić na podstawie obserwacji dziecka podczas różnych czynności dnia codziennego, które wykonuje w atmosferze wolności. W toku swoich badań Maria Montessori wyróżniła okresy rozwojowe, charakteryzujące się odrębnymi właściwościami. „Nadchodzi czas, kiedy jedna psychiczna indywidualność kończy się, a druga rozpoczyna.”²¹ Kolejność tych stadiów jest niezmienna, ramy czasowe w przypadku konkretnego dziecka mogą się jednak różnić.

Nauczanie początkowe obejmuje dzieci od 6 do 9 roku życia. Dlatego też szczegółowo opisujemy stadium drugie wyróżnione przez M. Montessori. Choć w swojej teorii nie ograniczała się ona tylko do wieku młodszego. Jej spojrzenie obejmowało rozwój do 25 r.ż., kiedy to według niej człowiek osiąga dorosłość.

Stadium pierwsze: od urodzenia do 6 roku życia. Jest to okres budowania charakteru i inteligencji. W tym czasie zachodzą w dziecku gwałtowne zmiany rozwojowe, dlatego Montessori podzieliła ten okres na dwa podokresy: nieświadomej percepcji wrażeń (0-3 r.ż.) oraz świadomego gromadzenia wrażeń (3-6 r.ż.).

Stadium drugie: od 6 do 12 roku życia. W tym czasie następuje okres wchodzenia w kulturę. Dziecko porządkuje zgromadzone wrażenia, poznaje świat jako ciekawy życia odkrywca (6-9 r.ż.), a zaraz potem jako dociekający powiązań i zależności naukowiec (9-12 r.ż.). Jest to czas względnego spokoju i stabilizacji rozwoju dziecka.

W tym okresie dziecko rozwija:

- ciekawość i zainteresowanie światem: ważną rolę odgrywa tutaj społeczeństwo i wszystko inne, co dzieje się wokół dziecka, które chętnie poznaje interesujące miejsca, życie ciekawych ludzi, ich miejsca pracy;
- zainteresowanie problemami moralności: ważny element stanowią dyskusje na temat prawa, solidarności i etyki;
- abstrakcyjne myślenie: dziecko ma świadomość zależności przyczynowo-skutkowej, lubi rozmyślać na temat tego, co niewidoczne i niepewne, stawia pytania „jak” i „dlaczego”;
- zachowanie socjalne: dziecko preferuje pracę i zabawę grupową niż indywidualną, powiela wzory i zachowania innych;
- miłość i zainteresowanie wszechświatem: ogromne zainteresowanie wzbudza w dziecku historia i geografia, dziecko

20 Montessori M., *What you should know about your child*, Clio Press Ltd., Oxford, England, 1989, s. 12.

21 Montessori M., *The Absorbent Mind*, Clio Press Ltd., Oxford, England, 1992, s. 17.

Program

przechodzi od ogólnych pytań, dotyczących powstawania wszechświata, stopniowo skupia się jednak na szczegółach: zwierzętach i roślinach, lubi też rozmawiać o środowisku i ekologii.

Stadium trzecie: od 12 do 18 roku życia. W tym okresie zdobywana jest niezależność, kształtuje się samostanowiąca się istota społeczna, potrafiąca odnieść się do różnorodnych obszarów kultury, poznawanych we wcześniejszym okresie. To czas wielkich transformacji, dzielący się na dwa podokresy: pokwitania (12-15 r.ż.) i młodzieńczy (15-18 r.ż.). Okres ten charakteryzuje się rozwojem seksualności, wyborem ideału oraz idola, rozwojem świadomości o własnym istnieniu, rozwojem niezależności oraz poczucia odpowiedzialności i własnej wartości.

Studium czwarte: od 18 do 24 roku życia. Jest to czas pełnej niezależności i dojrzałości.²²

Zasady pracy M. Montessori

Samodzielność

Dążenie do samodzielności jest elementem rozwoju psychicznego. Od całkowitej zależności od rodziców, dziecko przechodzi etapu samodzielnego kształtowania siebie. Potrzebuje ono czasu, aby wykształcić w sobie pewne umiejętności, ale jest w stanie zrobić to samodzielnie, gdy dorośli nie będą starali się ingerować w ten rozwój. Przykładem może być tempo chodzenia: często chcemy, aby dziecko dostosowało swoją prędkość do dorosłego, jednak ono ma swoje tempo i należy pozwolić mu podążać zgodnie z nim. Podobnie jest choćby z ubieraniem się czy jedzeniem. Każda zbędna pomoc jest jedynie dystraktorem w rozwoju dziecka.

Porządek

Jedną z faz wrażliwych w pierwszym okresie rozwoju dziecka jest zamiętowanie do porządku. Zewnętrzny ład pomaga dziecku w budowaniu jego wewnętrznej struktury, natomiast rutyna i wielokrotne powtarzanie dają poczucie bezpieczeństwa. Nie bez powodu rzeczy w domu „mają swoje miejsca”, a pomoce w klasie podpisane półki. Organizując środowisko według znanego schematu, dziecko uczy się samodzielności oraz utrzymywania porządku.

Ruch

Dziecko poruszając się, rozumuje. Jego wewnętrzna siła, która pomaga mu w eksplorowaniu otoczenia jest uzależniona od myślenia, a także właśnie od ruchliwości. Małe dziecko, dotykając, tworząc, przyswaja nowe pojęcia oraz umiejętności. Ruch ma wpływ na rozwój myślenia, mówienia, zdobywania wiedzy, a także na rozwój społeczny dziecka. Zdolność koncentracji wzrasta, gdy posługuje się ono rękoma, dlatego powinno ono jak najczęściej pracować na konkretach. Dziecko poznaje otoczenie poprzez działanie, które wykonuje na jego elementach, dlatego powinno mieć możliwość samodzielnego wybierania działania, którego chce się podjąć oraz czasu, jaki na nie poświęci.

22 Bednarczuk, B. *Dziecko w klasie Montessori*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007.

Język

Montessori twierdzi, że: „słowo wiąże ludzi i język, którego ludzie używają, rozwija się i rozszerza w zależności od potrzeb. Można powiedzieć, że język rośnie wraz z myślą ludzką.”²³ Do momentu, kiedy dziecko nie wypowie pierwszych świadomych słów, ogromna praca zachodzi w jego wnętrzu. Między 1,5 a 2 rokiem życia następuje eksplozja językowa. Dziecko denerwuje się, gdy chce coś powiedzieć, a nie zna jeszcze odpowiednich słów na to. Wówczas widzimy w nim walkę o samodzielność. W drugim roku życia w dziecku rozpoczyna się okres eksplozji zdań oraz idący w ślad za nim okres eksplozji myśli. Dziecko potrzebuje być pośród osób, które stanowią dla niego przykład, wzór poprawnego i głębokiego wyrażania się. Dorośli powinni unikać zwracania się do dziecka tak zwanym „dziecinnym językiem”.

Rola nauczyciela

Maria Montessori bardzo dużą wagę przykładła do samodzielnego zdobywania wiedzy przez dzieci. Rola nauczyciela jest jednak niezbędna w tym procesie, ma on za zadanie obserwować, czym konkretne dziecko najbardziej interesuje się, jakie czynności i zajęcia wybiera najczęściej, przy jakich materiałach spędza najwięcej czasu. Następnym krokiem jest przygotowywanie otoczenia tak, aby każde dziecko znalazło to, co je fascynuje i mogło się rozwijać. Rola nauczyciela w systemie Montessori nabiera szczególnego znaczenia w przypadku pracy z dzieckiem, mającym problemy w nauce. Program, który prezentujemy, stawia wysokie wymagania, można odnieść wrażenie, iż skupia się wyłącznie na uczniu zdolnym. Jest dla nas oczywiste, iż nauczyciel nie może zapominać o wyrównywaniu szans edukacyjnych, udzielając wszechstronnego wsparcia uczniom, u których pojawiają się problemy z nauką, zawsze dążąc do „równania w górę”. Nauczyciel nie narzuca na siłę swojej pomocy, jeśli dziecko poprosi, udziela mu rad czy wskazówek, zadaje pytania pomocnicze, ale nie wyręcza dziecka w procesie poznawania, nie wskazuje odpowiedzi, ale towarzyszy w procesie odkrywania, zgodnie z ideą Marii Montessori: „Pomóż mi zrobić to samodzielnie”.

1.5. Nauczanie otwarte

Nauczanie otwarte zalicza się do nurtu dydaktyki krytyczno-komunikacyjnej, która nawiązuje explicite do teorii kompetencji komunikacyjnej Habermasa. Przedstawiciele tego nurtu w kręgu swoich zainteresowań stawiają między innymi takie kwestie jak:

- stworzenie warunków niezakłóconej komunikacji nauczyciel – uczeń oraz uczeń-uczeń
- rozwijanie umiejętności prowadzenia dyskursu
- stworzenie warunków sprzyjających integracji klasy szkolnej
- zapewnianie uczniom swobody w uczeniu się
- zapewnienie warunków do nieskrępowanego rozwoju uczniów

Dydaktyka krytyczno-komunikacyjna koresponduje z teorią konstruktywizmu. Dorota Klus-Stańska²⁴ tak przedstawia główne tezy konstruktywizmu:

- uczenie się nie polega na przyswajaniu cudzych pojęć, ale na społecznym konstruowaniu znaczeń

23 Montessori M. *Barnasinet*, MacBook, Stockholm 1987, s. 102.

24 Klus-Stańska D., *Dydaktyka wobec chaosu pojęć i zdarzeń*, Wydawnictwo Akademickie ŻAK, Warszawa 2010, s. 326–327.

Program

- nauczanie jest zorientowane na rozwój kompetencji dialogowych i dostarczenie uczniom okazji do konstruowania znaczeń złożonych, dialogicznie otwartych, elastycznych
- proces nauczania-uczenia się to poszukiwanie okazji sprzyjających zderzeniu się perspektyw, strategii działania, stanowisk, punktów widzenia.

Podstawy ideowe szkoły konstruktywizmu społecznego są oparte na koncepcji Lwa Wygotskiego i zakładają silną współpracę między nauczycielem a uczniem oraz między samymi uczniami. Współpraca ta ma zachodzić w tak zwanej strefie najbliższego rozwoju - obszar wiedzy i umiejętności, które dziecko jest w stanie opanować, ale potrzebuje do tego pomocy z zewnątrz. Strefę tę, zdaniem Wygotskiego określa różnica między poziomem rozwiązania zadań, dostępnych dziecku pod kierunkiem i przy pomocy dorosłego, a poziomem rozwiązania zadań dostępnych mu w samodzielnej pracy.²⁵ Działania w strefie najbliższego rozwoju mają większe znaczenie dla dynamiki rozwoju intelektualnego dzieci niż działania, związane z aktualnym stopniem jego rozwoju. Konsekwencją edukacyjną respektowania strefy najbliższego rozwoju jest wspieranie procesu uczenia się. Dziecko uczy się dzięki rozwiązywaniu problemów przy udziale jakiejś innej osoby: rodzica, nauczyciela, rodzeństwa, rówieśnika. Dlatego konstruktywiści społeczni uważają interakcje społeczne za bardzo ważne dla zdobywania nowej wiedzy i umiejętności.

W tym modelu nauczania uczeń znajduje się w centrum, nauczyciel organizuje i proponuje uczniom zadania, które pozwalają tak wykorzystać wiedzę, aby wszystko było zgodne z celami lekcji. Konstruktywizm społeczny zakłada, że nauczanie jest procesem, którego składowe to:

- nabywanie nowych wiadomości
- transformacje
- uczenie się.

Bernd Badegruber²⁶ w swojej koncepcji nauczania otwartego inspirował się pracami Celestina Freineta oraz Petera Petersona. Freinet głosił postulaty rozwijania u dzieci ekspresji słownej i plastycznej, wiązania treści nauczania z życiem codziennym, swobodnym uczeniem się. Jest znany jako twórca tzw. technik Freineta - fiszek wiadomości, doświadczeń poszukujących, korespondencji międzyszkolnej i innych. Dzięki tym technikom można uzyskać takie warunki, w których „dziecko będzie niezamordowanie poszukiwać, realizować swe pomysły, eksperymentować, uczyć się i wyrastać skupione, poważne, myślące, ludzkie.”²⁷ Peterson jest twórcą tzw. Planu Jenajskiego, w którym (podobnie jak w pedagogice montessori) zakłada się zniesienie klas szkolnych w sensie społecznym na rzecz zespołów obejmujących uczniów w różnym wieku; organizację przestrzeni sal lekcyjnych tak, by uczniowie dobrze się w nich czuli; zniesienie godzinnego rozkładu zajęć narzuconego przez nauczyciela na rzecz planowania pracy w systemie tygodniowym, przy czym tygodniowy plan pracy jest ustalany wspólnie z uczniami, a także wprowadzenie różnorodnych form pracy grupowej w miejsce nauczania frontального.

Badegruber prezentuje zasady funkcjonowania nauczania otwartego w postaci puzzli zakładając, że większość elementów z poprzednich faz ponownie pojawia się w kolejnych etapach.

25 Wygotski L., *Wybrane prace psychologiczne*, PWN, Warszawa 1971, str.542.

26 Książka Badegrubera B., *Nauczanie otwarte w 28 krokach* (WSIP Warszawa 1999) jest niezwykle ciekawą pozycją. Pisana przez praktyka, wieloletniego nauczyciela austriackiej szkoły ludowej jest poradnikiem metodycznym napisanym przystępnym językiem, dającym „gotowe receptury”. Książka ta powinna znaleźć się w bibliotece każdego nauczyciela nauczania początkowego poszukującego nowych rozwiązań.

27 Freinet C., *Gawędy Mateusza*, Wydawnictwo PSAPF, Gniezno 1993, s. 75.

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Elementy nauczania otwartego

- regulacja natężenia siły głosu
- krąg rozmów
- krąg gier i zabaw
- dowolny wybór punktów ciężkości
- dowolny wybór miejsca
- czytanie dowolne
- gry dydaktyczne
- indywidualna kartoteka ortograficzna
- różne rodzaje pracy w parach (kierowana, częściowo kierowana, otwarta)
- gry interakcyjne
- różne rodzaje pracy zespołowej (kierowana, otwarta)
- otwarte zajęcia frontalne
- różne formy tygodniowego planu pracy
- nauka międzyklasowa
- otwarta przerwa.

Część z tych elementów omawiamy szerzej w rozdziale opisującym metody osiągnięcia celów. Szczegółowy opis elementów oraz przykłady można znaleźć w książce B. Badegrubera *Nauczanie otwarte w 28 krokach*.

Autor książki traktuje elementy tej metody jako propozycje pracy. Nauczyciel nie musi korzystać ze wszystkich propozycji, wprowadzać je w ustalonej kolejności. Wzorując się na takim modelu, program Obywatel Świata składa się z modułów, które są elementami ruchomym. Według autorów programu model nauczania otwartego odznacza się wysokim stopniem efektywności. Wiedza jest tu samodzielnie konstruowana przez uczniów i nauczycieli.

1.6. Zadania nauczyciela wychowawcy i nauczyciela języka angielskiego:

- Dbanie o to, by sytuacja dydaktyczna była bliska rzeczywistości. Oznacza to, że uczniowie, pracujący w zespołach powinni mieć zróżnicowany poziom wiedzy w poszczególnych dziedzinach, oraz zagwarantowany dostęp do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich
- Organizowanie przestrzeni - zapewnienie dziecku przyjaznych i bezpiecznych warunków do nauki i zabawy, a także do działania indywidualnego i zespołowego, rozwijania samodzielności oraz odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

- Towarzyszenie w dochodzeniu do wiedzy
- Dobieranie treści, metod i materiału do potrzeb i możliwości poszczególnych uczniów
- Prowadzenie diagnozy i obserwacji, planowanie na tej podstawie przyszłych działań
- Motywowanie dzieci poprzez przechodzenie od motywacji zewnętrznej materialnej przez zewnętrzną niematerialną, po wewnętrzną oraz ocenianie w systemie oceniania kształtującego, kształtowanie u dziecka pozytywnego stosunku do nauki
- Pozwalanie dziecku, aby uczyło się w optymalnym tempie
- Respektowanie trójpodmiotowości oddziaływań wychowawczych i kształcących: uczeń-szkoła-dom rodzinny
- Rozwijanie predyspozycji i zdolności oraz zainteresowań dziecka

1.7. Struktura programu

Strukturę programu stanowi:

- Kontekst kulturowy (co łączy mnie z innymi kulturami)
- Miejsce w świecie (w jaki sposób istnieję poprzez język, jak mogę wpływać na swoje umiejętności, w tym umiejętności komunikacji i je wykorzystywać)
- Osobista odpowiedzialność (zdobynam świadomość, że należę do społeczności globalnej, jak i lokalnej, w związku z tym jestem świadom swoich zobowiązań i praw związanych z byciem istotą społeczną)

Przyjeliśmy, że program nasz będzie modelem trójwymiarowym.²⁸ E.C.Wragg pisze, że opiera się on na kilku związanych ze sobą założeniach. Po pierwsze w kształceniu musi być zawarta wizja przyszłości, po drugie, wymagania wobec obywateli nieustannie rosną oraz trzecie, kształcenie należy poddać wielu wpływom²⁹. W naszym programie pierwszym wymiarem są kompetencje, drugim – treści nauczania, a trzecim metody i formy pracy. Treści są zogniskowane w moduły programowe – zestawy bloków problemowych, w ramach których zawierają się treści z poszczególnych przedmiotów. Bloki problemowe są jedynie propozycją – nauczyciel powinien dobierać je i/lub zmieniać w zależności od potrzeb oraz zainteresowań uczniów.

28 Wragg E.C., *Trzy wymiary programu*, WSiP, Warszawa 1999.

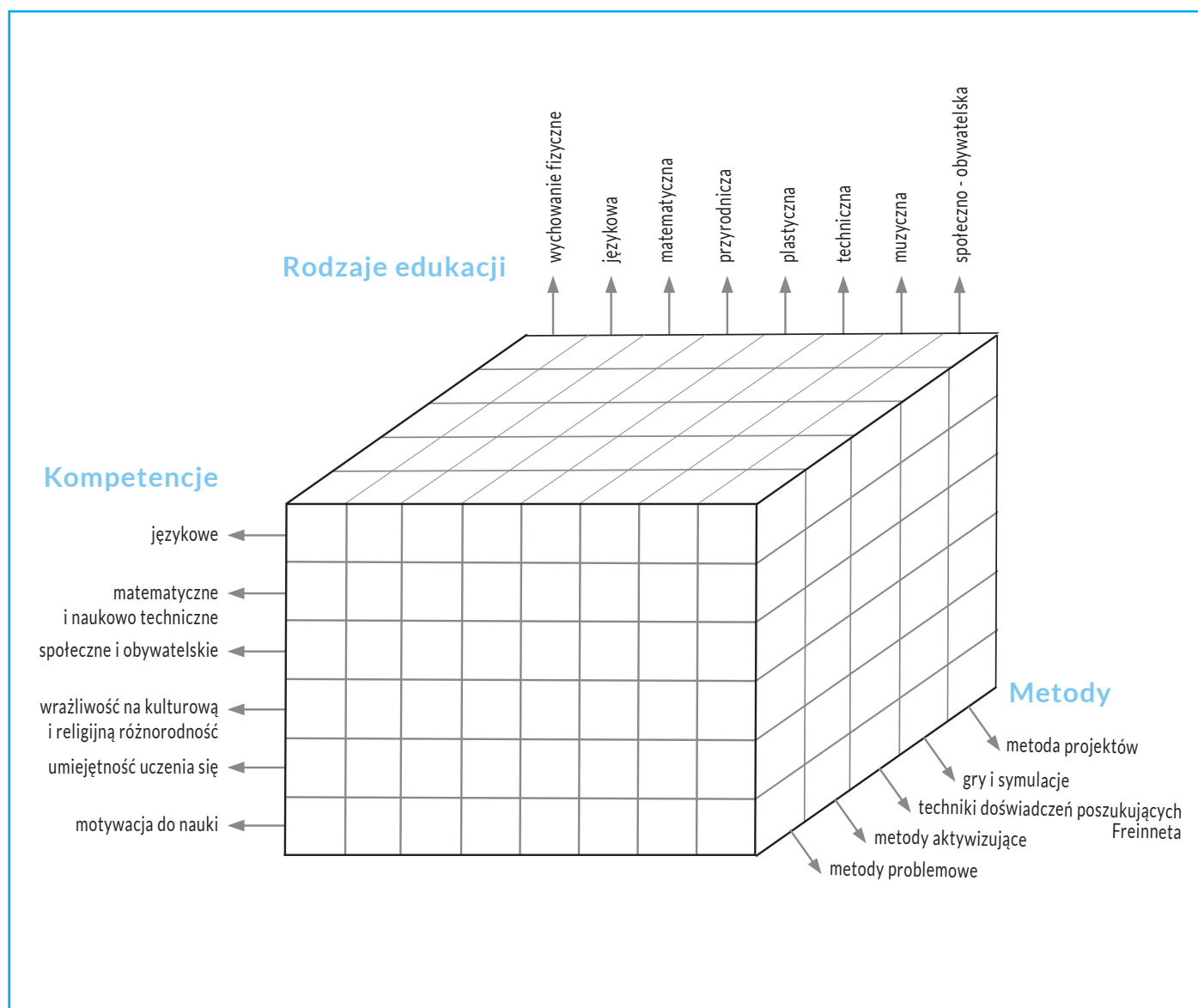
29 Tamże, str. 12

Program

Na rysunku przedstawiamy model programu.

Prostopadłościenny model programu

Moduł programowy jest to ruchomy dział programu. Nauczyciel decyduje o kolejności układu poszczególnych modułów. W ich ramach nauczyciele wybierają bloki problemowe oraz treści realizowane w poszczególnych obszarach edukacji, w kolejnych latach powtarzając i rozszerzając je. W obudowie programowej autorzy przedstawiają przykładowy rozkład materiału w ramach modułów i ośrodków tematycznych. Moduły nadają programowi elastyczny charakter. Dzięki nim możliwa jest edukacja w szkołach o różnym wyposażeniu dydaktycznym. Moduły pozwalają także na pracę z programem w różnych środowiskach. Nauczyciel może wybierać moduły i ośrodki tematyczne w zależności od tego, czy szkoła znajduje się w dużym, małym mieście, na wsi. Dobiera się moduły tak by tematy były dla dzieci wartościowe.

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

MODUŁ	PROPONOWANE BLOKI PROBLEMOWE
1. Każdy z nas jest wyjątkowy	Rodzina Hobby Wygląd zewnętrzny, rasa Niepełnosprawność Zwyczaje ludowe Największe religie świata Wynalazki Sławni Polacy Sławni Europejczycy Bohaterowie opowiadań
2. Jeden dzień z mojego życia	Zawody Czas wolny Następstwo dnia i nocy Strefy czasowe Święta narodowe i religijne Technologia w moim domu Czas
3. Moje miejsce na ziemi	Dom Szkoła Plac zabaw Polska Europa Pogoda Zwierzęta Roślinność Krajobraz Ekologia
4. Sprawa do załatwienia, miejsca do odwiedzenia	Poczta Lekarz Bank Muzeum Zoo Sklep Teatr Parki Narodowe Kultura miejsca

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

2.Cele

„Choć droga niedaleka, nie dojdiesz, jeśli do celu nie zmierzasz”

Przysłowie chińskie

Cele, rozumiane jako zamierzony wynik dążeń w określonej dziedzinie, są elementem niezbędnym, konstruktywnym oraz nadrzędnym w procesie edukacji. To one wyznaczają bowiem kierunek działań szkoły oraz jakość kształcenia.¹ Niedługo po przełomie politycznym w roku 1989 rozpoczęła się wielka reforma polskiego modelu edukacji. W tym czasie Ministerstwo Edukacji Narodowej sugerowało, by system oświaty pozwalał²:

- odnajdować harmonię i równowagę wewnętrzną
- współdziałać w różnego rodzaju grupach i wspólnotach
- współdziałać ze środowiskiem przyrodniczym
- korzystać z różnych zasobów informacyjnych.

Nakreślono także główne cele edukacji wczesnoszkolnej, którymi było:

- Wspomaganie dziecka w rozwoju:
 - intelektualnym,
 - emocjonalnym,
 - społecznym,
 - etycznym,
 - fizycznym,
 - estetycznym.

Jeżeli chodzi o nauczanie zintegrowane podstawa programowa wyznacza następujące cele:

- przygotowanie, na miarę możliwości ucznia, do życia w zgodzie z samym sobą oraz ludźmi i przyrodą
- kształtowanie umiejętności odróżniania dobra od zła
- rozwijanie u ucznia świadomości przynależności społecznej (począwszy od rodziny, a kończąc na wspólnocie narodowej).

Podstawa programowa określa umiejętności jakie ma zdobyć dziecko w procesie edukacji:³

- czytanie – rozumiane zarówno jako prosta czynność oraz jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiającym zdobywanie wiedzy
- rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny
- uczestnictwo w życiu społeczeństwa
- umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki w życiu codziennym
- umiejętność prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych
- umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa
- umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie

1 Denek K., *Świadomość, ustalenie i realizacja celów edukacyjnych [w:] Prace naukowe – Pedagogika*, WSP Częstochowa 1991.

2 *Koncepcje kształcenia ogólnego w polskich szkołach MEN*, 1991.

3 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. Poz. 977) wraz z późniejszymi zmianami.

Program

- umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno- komunikacyjnymi, w tym także dla wyszukiwania i korzystania z informacji
- umiejętność uczenia się, jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji
- umiejętność pracy zespołowej

Podstawowym zadaniem tego programu jest nabywanie przez uczniów kompetencji. Cele ogólne to wskaźniki tego, w jakim stopniu uczeń nabył daną kompetencję. Cele szczegółowe rozumiemy jako oczekiwane osiągnięcia ucznia w ramach umiejętności i wiedzy niezbędnej do nabycia kompetencji. Cele te zostały określone w oparciu o cele ogólne, podstawę programową oraz kompetencje kluczowe. Zarówno cele ogólne jak i szczegółowe dotyczą umiejętności, jakie posiadać będzie uczeń kończący klasę III.

2.1. Cele ogólne

Cele ogólne w ramach kompetencji językowych

- komunikatywne porozumiewanie się w mowie oraz piśmie językiem polskim i angielskim w sytuacjach życia codziennego
- wykorzystywanie czytania, pisania oraz mówienia w języku polskim do rozwiązywania problemów
- rozumienie i interpretacja utworów literackich w języku polskim
- rozumienie utworów literackich w języku angielskim
- twórcze pisanie w języku polskim i angielskim

Cele ogólne w ramach kompetencji matematycznych i naukowo-technicznych

- umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki w życiu codziennym
- korzystanie z różnych źródeł, danych naukowych oraz urządzeń technicznych w rozwiązywaniu problemów
- wykorzystywanie wiedzy z zakresu różnych dziedzin nauki do rozwiązywania problemów, precyzowania celów, podejmowania decyzji
- umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa
- obsługa urządzeń codziennego użytku
- posługiwanie się prostymi strategiami w rozwiązywaniu problemów matematyczno-technicznych

Cele ogólne w ramach kompetencji społecznych i obywatelskich

- angażowanie się w życie grup społecznych
- zgodne współpracowanie w odmiennych grupach społecznych
- umiejętność zachowania się w różnych sytuacjach społecznych
- posiadanie świadomości i tożsamości narodowej
- znajomość swoich praw i obowiązków jako obywatela i członka społeczności lokalnej
- posiadanie świadomości i tożsamości lokalnej (mój region, miejscowość, w której mieszkam)

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Cele ogólne w ramach kształtowania wrażliwości na kulturową i religijną różnorodność

- posiadanie świadomości własnej tożsamości kulturowej, religijnej
- postawa tolerancji, szanowanie poglądów i przekonań innych osób
- uznawanie, iż każdy ma prawo do własnej tożsamości kulturowej, religijnej i narodowej
- docenianie znaczenia twórczego wyrażania doświadczeń oraz idei za pośrednictwem określonego medium, muzyka, teatr, literatura,

Cele ogólne w ramach kształtowania umiejętności uczenia się

- znajomość różnych technik uczenia się
- świadomość własnych możliwości
- umiejętność wyboru najbardziej efektywnej metody uczenia się, w zależności od rodzaju materiału oraz własnych potrzeb i możliwości
- poszukiwanie innych metod uczenia się w przypadku niepowodzenia.

Cele ogólne w ramach kształtowania motywacji do nauki

- osiągnięcie poziomu motywacji wewnętrznej
- stawianie sobie własnych celów w ramach osiągnięć szkolnych
- umiejętność zarządzania czasem nauki i zabawy tak, by osiągnąć wyznaczone cele
- próby samodzielnej oceny swojej pracy
- dostrzeganie własnych sukcesów i porażek, umiejętność wyciągania z nich konstruktywnych wniosków
- zdawanie sobie sprawy, że w proces uczenia się nie może być pozbawiony błędów
- uznawanie uczenia się jako sposobu zaspokajania własnej ciekawości świata

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAJLEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

2.2. Cele szczegółowe

Kompetencje	Przewidywane osiągnięcia ucznia po klasie III
Kompetencje językowe – język polski	<ul style="list-style-type: none">• Posiada umiejętność czytania i pisania, co umożliwi mu komunikację w sytuacjach życia codziennego• Wykorzystuje czytanie oraz pisanie do rozwiązywania problemów• Korzysta z dostępnych źródeł informacji bazujących na słowie pisanym• Odczytuje i interpretuje tabele, wykresy, piktogramy• Rozumie wypowiedzi dorosłych i dzieci, korzysta z informacji przekazywanych ustnie• Rozumie przekaz aktorów w sztukach teatralnych• Budując wypowiedzi, korzysta ze słownictwa zdobytego podczas obcowania z kulturą i sztuką• Tworzy w formie ustnej kilkudzaniowe wypowiedzi na zadany temat, potrafi opowiadać znane baśnie, historie• Tworzy wypowiedzi poprawne pod względem gramatycznym, semantycznym i stylistycznym• Twórczo posługuje się słowem mówionym i pisanym• Czyta utwory literackie i potrafi wskazać ich bohaterów, zauważa związki przyczynowo-skutkowe, rozumie puentę i wyciąga wnioski z zachowań bohaterów• Potrafi w sposób jasny wytłumaczyć bliskie mu zjawiska i pojęcia• Potrafi w sposób logiczny argumentować swoje wypowiedzi• Potrafi zaprezentować projekt, stosując odpowiednią kolejność wypowiedzi i słownictwo

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

Kompetencje językowe – język angielski

- Rozumie komunikaty słowne i informacje na piśmie
- Zadaje pytania dotyczące poznanych sytuacji i odpowiada na nie z wykorzystaniem wyuczonych wyrażení i zwrotów
- Rozumie polecenia, reaguje na nie w sposób werbalny i niewerbalny
- Rozumie sens prostych tekstów (np. historii, baśni, opowiadań, dialogów w historyjkach obrazkowych, nagraniach audio i video, scenkach wzbogaconych gestem, obrazem)
- Bierze udział w scenkach teatralnych, śpiewa, recytuje
- W wypowiedziach używa poznanych czasowników, przymiotników, rzeczowników, zaimków i liczebników
- Czyta symbole, znaki, piktogramy
- Czyta ze zrozumieniem
- Pisze z pamięci wyrazy i zdania
- Pisze ze słuchu
- Korzysta z różnych źródeł wiedzy (np. słowników obrazkowych, książek, środków multimedialnych)

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Kompetencje matematyczne i naukowo-techniczne

- Potrafi zastosować wiedzę z zakresu matematyki, fizyki, informatyki oraz przyrody w sytuacjach życia codziennego
- Umie formułować hipotezy, weryfikować je, oraz interpretować wyniki własnych badań, a także wyciągać wnioski
- Stosuje poznane zasady i procesy matematyczne w nowych sytuacjach
- Wykazuje się aktywną i twórczą postawą wobec problemów
- Posługuje się prostymi strategiami w toku rozwiązywania problemów
- Potrafi liczyć, zna miary, rozumie pojęcia i terminy matematyczne
- Rozumie prawidłowości procesów matematycznych
- Rozumie sens dodawania odejmowania, mnożenia, dzielenia, potrafi obliczać część jako ułamek i procent
- Posługuje się komputerem – zna podstawowe funkcje programów z pakietu Office
- Wykorzystuje internet do pozyskania informacji na podany temat
- Korzysta z różnych książek naukowych, leksykonów, słowników i encyklopedii, potrafi odróżnić tekst naukowy od potocznego
- Aktywnie i twórczo podchodzi do problemów naukowych
- Stosuje zdobytą wiedzę w praktycznym podejściu i codziennych sytuacjach
- Syntezuje wiedzę, dokonuje analizy znanych doświadczeń przyrodniczych, aby osiągnąć zamierzony cel
- Potrafi prowadzić samodzielnie proste obserwacje i eksperymenty
- Zna podstawowe zasady i prawa rządzące naturą
- Rozumie wpływ nauki i nowoczesnych technologii na świat roślin i zwierząt, dostrzega korzyści i zagrożenia dla środowiska naturalnego wyływające z ich rozwoju
- Dostrzega różnorodność świata fauny i flory
- Wyszukuje informacje na zadany temat, wykorzystuje je w swoich pracach
- Wie, na czym polega plagiatowanie, z zasady korzystania z opracowań i tekstów innych osób

Program

<p>Kompetencje społeczne i obywatelskie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Współpracuje z rówieśnikami i dorosłymi • Potrafi negocjować, podejmuje decyzje • Nawiązuje prawidłowe relacje społeczne • Angażuje się w działania na rzecz swojej klasy, społeczności szkolnej i lokalnej • Stara się przewidywać skutki swojego zachowania • Przestrzega ustalonych norm i reguł zachowania w każdym miejscu (szkoła, teatr, środki lokomocji itp.) • Wyraża emocje w sposób społecznie akceptowany • Stosuje formy grzecznościowe w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi • Ma świadomość swojej przynależności do społeczności lokalnej, Polski, Unii Europejskiej, Europy i świata
<p>Uwrażliwianie na kulturową i religijną różnorodność</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Jest świadomy własnej tożsamości kulturowej, historycznej, narodowej • Jest tolerancyjny wobec innych ludzi • Pomaga innym ludziom, zwłaszcza niepełnosprawnym i starszym • Rozumie i szanuje prawa innych ludzi, niezależnie od ich narodowości, rasy, wyglądu, kultury, religii, statusu materialnego • Uczestniczy w akcjach charytatywnych • Przestrzega praw swoich i innych ludzi, w tym praw dziecka, ucznia, prawa do pracy i wypoczynku • Wypełnia swoje obowiązki, wynikające z pozycji, jaką zajmuje • Szanuje własność (swoją i cudzą) • Dostrzega i piętnuje przykłady łamania zasad etycznych • Przeciwstawia się żł, kłamstwu, obmowie i egoistycznemu zaspakajaniu potrzeb kosztem innych • Stara się być prawdomównym, sprawiedliwym • Docenia i właściwie interpretuje istotę relacji przyjaźni i koleżeństwa • Rozumie powody podziału ludzi ze względu na ich status materialny i społeczny • Docenia wartość każdej uczciwej pracy
<p>Kształtowanie umiejętności uczenia się</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwija swoje zdolności i zainteresowania • Zna strategię uczenia się, potrafi je wykorzystać zgodnie z własnymi potrzebami • Potrafi zaplanować własną pracę i ocenić jej efekty • Z niepowodzeń w uczeniu się wyciąga wnioski korzystne dla swojego działania • Planuje działania i realizuje postawione sobie cele

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Kształtowanie motywacji do uczenia się	<ul style="list-style-type: none">• Zna swoje mocne i słabe strony• Ma pozytywny stosunek do nauki• Zdaje sobie sprawę ze swoich zdolności i rozwija je• Zdaje sobie sprawę ze swoich trudności, stara się je przezwyciężyć• Jest wytrwały, cierpliwy, odporny na trudności typu poznawczego
--	--

3. Treści kształcenia i wychowania

„Dziecko dąży do niezależności poprzez pracę; do niezależności ciała i umysłu. Jest mu obojętne co wiedzą inni: chce samo się uczyć, samodzielnie doświadczać w środowisku i wchłaniać je zmysłami dzięki własnemu osobistemu wysiłkowi...”
Maria Montessori

Program ten charakteryzuje się spiralnym układem treści, co oznacza, że w każdym kolejnym roku będą one powtarzane oraz rozszerzane. Jego elementami są moduły programowe, które nauczyciel może realizować w dowolnej kolejności. Zgodnie z założeniami Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 to nauczyciel, planując proces nauczania, uwzględnia zróżnicowane możliwości uczniów, decyduje o doborze metod nauczania i środków dydaktycznych oraz tempie realizacji treści nauczania. Zadanie to można spełnić poprzez prowadzenie diagnozy i stałej obserwacji uczniów.

W ramach realizowanych treści nie wyróżnia się podziału na kolejne lata nauki, program ten nie odnosi się do treści z zakresu języka mniejszości narodowej lub etnicznej oraz etyki. Są w nim zawarte, poza zagadnieniami z zakresu podstawy programowej, treści uzupełniające i wykraczające poza nią. Autorzy programu chcieli uwzględnić możliwości rozwoju dla ucznia zdolnego, dlatego też niejednokrotnie proponowane treści znacznie wykraczają poza podstawę programową. Autorzy zakładają, że każde dziecko, w niektórych dziedzinach edukacji osiągnie wyższy poziom wiedzy i umiejętności niż ten, na który wskazuje podstawa programowa. Nie można zapomnieć, że osiągnięcia uczniów są determinowane przez wiele czynników – między innymi przez tempo rozwoju, treści i metody nauczania-uczenia się, motywację, wsparcie rodziny i wiele innych. Każdy z nas jest w ramach niektórych kwalifikacji bardziej lub mniej kompetentny. Pamiętajmy, iż program ten daje nauczycielowi swobodę w wyborze bloków problemowych w ramach modułów programowych oraz, że nauczyciel ma dostosowywać poziom materiału do możliwości i potrzeb dziecka. Oznacza to, że obraz wiedzy i umiejętności ucznia nakreślony poniżej jest przedstawieniem ucznia idealnego, a więc nierzeczywistego.

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

3.1. Treści w zakresie edukacji polonistycznej

Uczeń kończący klasę III

w zakresie kształcenia językowego:

- Uważnie słucha wypowiedzi, tekstów czytanych, audycji radiowych, nagrań, aktorów podczas przedstawień, filmów
- Odpowiada na pytania dotyczące wysłuchanych utworów i wypowiedzi, opowiada o nich, zajmuje stanowisko, wykorzystuje informacje zdobyte podczas słuchania
- Wypowiada się na różne tematy, wyraża emocje
- Potrafi brać udział w rozmowie, dyskusji z zachowaniem kultury, odpowiednio dobiera siłę głosu do miejsca i sytuacji, w której się znajduje
- Wypowiada się poprawnie pod względem gramatycznym, stylistycznym, artykulacyjnym
- Recytuje poezję i prozę, opowiada z zastosowaniem takich elementów jak: właściwa intonacja, tempo, siła głosu, akcent, pauza, bierze udział w małych formach teatralnych i apelach okolicznościowych;
- Umiejętnie prezentuje własne projekty i prace
- Potrafi złożyć (ustnie i na piśmie) życzenia, gratulacje, podziękowania, przeprosiny, zaproszenie z zastosowaniem form typowych dla tych wypowiedzi
- Potrafi napisać samodzielnie list, e-mail, opowiadanie, opis, sprawozdanie, notatkę kronikarską, sms, zawiadomienie z zastosowaniem specyficznych form i struktury tych wypowiedzi
- Tworzy twórcze wypowiedzi (ustnie i na piśmie) na podstawie tekstu, ilustracji, scenki
- Stale poszerza swój słownik z zakresu słownictwa czynnego i biernego oraz struktur gramatycznych
- Rozpoznaje formy użytkowe i literackie takie jak: życzenia, zawiadomienie, streszczenie, ogłoszenie, zaproszenie, sprawozdanie, notatka kronikarska, list email, sms, opis, opowiadanie, baśń, legenda, poezja

w zakresie czytania, pisania nauki ortografii i gramatyki:

- Odczytuje informacje z tabel, schematów i wykresów, interpretuje wyniki
- Czyta zrozumieniem zarówno teksty kultury, jak i instrukcje (do gier, wykonania przedmiotów, użytkowania przedmiotów)
- Czyta płynnie i wyraziście na głos
- Wyszukuje potrzebne informacje w tekście
- Korzysta z różnych źródeł pisanych, w tym z encyklopedii, podręczników, leksykonów
- Czyta polecenia, zadania z treścią i wybiera z nich potrzebne informacje
- Przedstawia informacje w tabelach i na wykresach
- Dbą o właściwy kształt liter, poprawne ich łączenie oraz równomierne położenie
- Prawidłowo rozmieszcza tekst na różnych formatach kartek, dostosowuje wielkości tekstu do rozmiaru papieru
- Pisze z pamięci w ramach opracowanego słownictwa
- Pisze ze słuchu w ramach opracowanego słownictwa
- Rozróżnia i zapisuje zdania pytające, oznajmujące, rozkazujące, wykrzyknikowe
- Rozpoznaje i nazywa takie części mowy jak: czasownik, rzeczownik, przymiotnik, przysłówek, zaimek
- Rozpoznaje i nazywa liczbę pojedynczą i mnogą
- Potrafi stopniować przymiotniki regularne i nieregularne

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

- Układa zdania proste i rozwinięte, pojedyncze i złożone
- Rozpoznaje i zapisuje dialog (na podstawie znaków interpunkcyjnych)
- Układa plan utworu w formie równoważników zdań
- Zna i stosuje w opracowanym słownictwie zasady ortograficzne dotyczące pisowni: wielkiej litery, zmiękczeń, „rz-ż”, „ó”, „ch-h”, „ą”, „ę”, nie z czasownikiem, przymiotnikiem i rzeczownikiem
- Zna i zapisuje powszechne skróty
- Porządkuje alfabetycznie według pierwszej i drugiej litery

w zakresie kształcenia literackiego:

- Wyróżnia postaci i zdarzenia, miejsce i czas akcji w utworze literackim
- Wyciąga wnioski z zachowania bohaterów w utworze literackim
- Opisuje bohaterów w utworze literackim
- Ustosunkowuje się do tekstu, ocenia czytane treści w kontekście własnego doświadczenia
- Tworzy opowiadania twórcze
- Układa dalszy ciąg opowiadania oraz własne zakończenia utworu
- Wyraża własne zdanie podczas dyskusji na temat audycji radiowych, widowisk teatralnych, filmów, literatury, argumentuje własne wypowiedzi
- Porównuje utwory literackie, adaptacje filmowe, teatralne
- Potrafi wskazać związki przyczynowo skutkowe w zmianie zachowania bohatera
- Wyraża swój stosunek do utworu poprzez ekspresję muzyczną, plastyczną, ruchową i inscenizację
- Wskazuje najważniejsze wydarzenia w utworze
- Układa plan emocji w tekście literackim
- Uczeń wypowiada się w małych formach teatralnych, słuchowiskach

3.2. Treści w zakresie języka angielskiego

W zależności od wybranych przez nauczyciela działań uczeń kończący klasę III:

w zakresie modułu KAŻDY Z NAS JEST WYJĄTKOWY:

- Umie powitać i pożegnać różnych rozmówców w różnych sytuacjach
- Umie przedstawić siebie
- Umie przedstawić daną osobę drugiemu rozmówcy
- Właściwie używa podstawowych zwrotów komunikacyjnych, takich jak: dziękuję!
- Umie krótko opisać swoją rodzinę
- Umie w prosty sposób opisać wygląd człowieka
- Umie nazywać podstawowe cechy charakteru
- Ma świadomość istnienia różnych religii i zna podstawowe święta w różnych wierzeniach
- Zna liczebniki główne i porządkowe na poziomie klasy III
- Umie wykonywać podstawowe działania matematyczne
- Umie podać swój numer telefonu

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

- Umie zapytać rozmówcę o numer telefonu
- Umie krótko opowiedzieć, jak lubi spędzać czas wolny
- Umie krótko opowiedzieć o swoim hobby
- Zna podstawowe nazwy zwierząt
- Umie krótko opowiedzieć o swoim ulubionym zwierzątku
- Zna podstawowe nazwy sportów
- Umie krótko opowiedzieć o swoim ulubionym sporcie
- Zna podstawowe słownictwo związane z filmem
- Umie krótko opowiedzieć o swoim ulubionym filmie lub serialu
- Zna podstawowe słownictwo związane z książką umie krótko opowiedzieć o swojej ulubionej lekturze

w zakresie modułu JEDEN DZIEŃ Z MOJEGO ŻYCIA:

- Umie podać dzisiejszą datę, datę swojego urodzenia oraz inne daty
- Umie zapytać o aktualną godzinę
- Umie podać aktualną godzinę
- Zna i używa podstawowych określeń czasu takich jak np. jutro, wczoraj
- Umie zareagować na polecenia związane z czasem, np. na żądanie powrotu o danej porze
- Umie zapytać o czas odjazdu i przyjazdu pociągu, autobusu, metra
- Umie zapytać o cenę produktu
- Umie zareagować na podaną cenę produktu
- Umie dokonać zakupu codziennych produktów
- Umie nazywać codzienne czynności i obowiązki domowe
- Umie nazywać przedmioty codziennego użytku
- Umie nazywać rzeczy osobiste
- Umie nazywać podstawowe urządzenia domowe
- Zna podstawowe nazwy zawodów, umie wymienić zawody swoich bliskich
- Rozumie podstawowe instrukcje w klasie i umie na nie zareagować
- Zna nazwy przedmiotów szkolnych, podstawowych pomocy naukowych, nazwiska stanowiska pracowników szkoły
- Umie krótko opowiedzieć o swojej szkole
- Wie, jak zadawać pytania dotyczące nowych lub niezrozumiałych informacji
- Rozpoznaje oceny stawiane w obcym języku
- Umie nazywać podstawowe produkty spożywcze
- Zna nazwy posiłków
- Zna podstawowe dania
- Umie używać zwroty związane z zachowaniem przy stole
- Umie zamówić jedzenie w restauracji
- Umie poprosić o rachunek w restauracji

w zakresie modułu MOJE MIEJSCE NA ZIEMI:

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

- Umie podać swój adres
- Umie krótko opisać miejsce, w którym mieszka
- Umie krótko opisać własny pokój
- Umie opisać położenie przedmiotu względem innych
- Umie podać swoją narodowość i zapytać o miejsce pochodzenia rozmówcy
- Zna podstawowe nazwy krajów
- Zna symbole narodowe największych krajów świata
- Zna nazwy najważniejszych miejsc, obiektów i instytucji w mieście
- Umie zapytać o drogę do danego miejsca
- Potrafi wskazać drogę do danego miejsca
- Umie kupić bilet na pociąg, autobus
- Rozumie podstawowe komunikaty na dworcu kolejowym, lotnisku
- Umie nazywać elementy krajobrazu

w zakresie modułu MIEJSCE DO ODWIEDZENIA, SPRAWA DO ZAŁATWIENIA:

- Umie nadać pocztówkę na pocście
- Umie krótko opowiedzieć o swoich dolegliwościach u lekarza
- Umie wypożyczyć książkę w bibliotece
- Umie zgłosić zagubienie się na policji

3.3. Treści w zakresie edukacji matematycznej

Uczeń kończący klasę III

w zakresie znajomości pojęć i liczenia:

- Przelicza elementy w zakresie 1000
- Wymienia liczby we właściwej kolejności w zakresie 1.000.000
- Liczy w zakresie 1000 według podanego warunku (co 2, 5 dziesiątkami i setkami)
- Zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 1.000.000
- Porównuje i porządkuje liczb w zakresie 1000 (słownie i z użyciem znaków $>$, $=$)
- Określa liczbę setek, dziesiątek i jedności w liczbach w zakresie 1.000.000
- Zwraca uwagę na liczbę 0 w dodawaniu, odejmowaniu, mnożeniu i dzieleniu oraz liczbę 1 w mnożeniu i dzieleniu
- Przedstawia liczby na osi liczbowej – większe i mniejsze od zera
- Przedstawia liczby jako miary długości
- Odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od 1 do 100
- Używa podczas gier, symulacji i w sytuacjach rzeczywistych (wizyta w sklepie, na poczcie itp.) pojęć: moneta, banknot, ilość, wartość, cena, dług
- Rozpoznaje jednostki pieniędzy: złoty, grosz, oraz euro, eurocent, zna związki między nimi

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

- Używa w grach, symulacjach i sytuacjach rzeczywistych jednostek masy: gram, dekagram, kilogram; zna związki między nimi
- Używa w grach, symulacjach i sytuacjach rzeczywistych jednostek pojemności: litr, pół litra, ćwierć litra; zna związki między nimi
- Używa w grach, symulacjach i sytuacjach rzeczywistych jednostek długości: milimetr, centymetr, metr, kilometr; zna związki między nimi
- Wykorzystuje w grach, symulacjach i sytuacjach rzeczywistych jednostek czasu kalendarzowego: pora roku, wiek, rok, półrocze, kwartał, miesiąc, tydzień, dzień; zna związki między nimi
- Odczytuje i zapisuje daty różnymi sposobami
- Porządkuje chronologicznie daty
- Wykorzystuje w grach, symulacjach i sytuacjach rzeczywistych jednostki czasu zegarowego: godzina, kwadrans, minuta, sekunda i poznaje związki między nimi
- Odczytuje w sytuacjach rzeczywistych temperaturę w tym minusową, używa takich pojęć jak: powyżej zera, poniżej zera, plus [...] stopnie, minus [...] stopnie

W zakresie działań na liczbach

- Dodaje i odejmuje liczby jednocyfrowe w pamięci w zakresie 100 z przekraczaniem progu dziesiętkowego
- Dodaje i odejmuje w zakresie 1000 na konkretach
- Dodaje sposobem pisemnym liczby dwucyfrowe bez przekraczania progu dziesiętkowego (dodawanie jednośc do jednośc, dziesiątek do dziesiątek)
- Mnoży w zakresie 100 na konkretach przez dodawanie takich samych składników
- Dzieli w zakresie 100 na konkretach przez rozdzielanie składników (bez reszty i z resztą)
- Mnoży w pamięci w zakresie 100
- Sprawdza wyniki dzielenia za pomocą mnożenia
- Określa ułamki typu $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{3}{4}$ na konkretach
- Dodaje i odejmuje liczby jednocyfrowe do dwucyfrowych w zakresie 100 (bez przekraczania progu dziesiętkowego oraz z przekroczeniem)
- Dodaje i odejmuje liczby dwucyfrowe w zakresie 100 (bez przekraczania progu dziesiętkowego, z jego przekroczeniem)
- Wykonuje obliczenia pieniężne w grach, symulacjach i sytuacjach rzeczywistych
- Dokonuje pomiaru i zapisuje wynik pomiaru długości, szerokości i wysokości przedmiotów oraz odległości
- Oblicza i porównuje długości, szerokości, odległości
- Dokonuje i zapisuje wynik pomiaru masy
- Oblicza masę
- Dokonuje pomiaru i zapisuje wynik pomiaru pojemności
- Oblicza pojemność
- Rozwiązuje równania jednodziałaniowe z niewiadomą bez przenoszenia na drugą stronę
- Rozwiązuje zadania tekstowe, wymagające wykonania jednego i kilku działań
- Wykorzystuje działania na liczbach podczas przygotowywania projektów
- Wykonuje obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych
- Wykonuje obliczenia z użyciem miar z prostą zamianą jednostek (typu 1000 ml = 1l, 50mm=5cm);
- Porównuje temperaturę, wykonuje obliczenia temperatury (o ile stopni zimniej – cieplej, obliczanie średniej miesięcznej i tygodniowej)
- Wykonuje obliczenia zegarowe

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

w zakresie geometrii

- Rozpoznaje, wskazuje i nazywa w otoczeniu i na rysunkach takie figury jak: koło, prostokąt, kwadrat, trójkąt w różnym położeniu; wyróżnia figury z tła
- Tworzy rysunki złożone z konkretnych figur
- Określa własności poznanych figur
- Kreśli poznane figury przy pomocy linijki, ekiejki, cyrkla
- Mierzy długości boków poznanych figur geometrycznych
- Oblicza sumę długości boków poznanych figur
- Mierzy i porównuje długości odcinków
- Rysuje odcinki o podanej długości
- Rysuje odcinki krótsze i dłuższe (np. dłuższy o 5cm, dwa razy dłuższy)
- Mierzy długości prostej łamanej
- Oblicza obwód trójkątów i prostokątów
- Rysuje figury w pomniejszeniu i w powiększeniu
- Dorysowuje drugą połowę figur symetrycznych

3.4. Treści w zakresie edukacji przyrodniczej

Uczeń kończący klasę III:

w zakresie znajomości człowieka

- Nazywa części ciała i najważniejsze organy wewnętrzne ludzi
- Zna podstawowe zasady racjonalnego odżywiania się
- Rozumie konieczność kontrolowania stanu zdrowia i stosuje się do zaleceń lekarzy
- Dbą o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych

w zakresie znajomości świata roślin i zwierząt

- Potrafi opisać życie w wybranych ekosystemach (łąka, las, ogród, park, pole uprawne, rzeka, jezioro, morze)
- Potrafi opisać części rośliny oraz fazy jej rozwoju
- Wyjaśnia zmiany, zachodzące w życiu roślin w kolejnych porach roku
- Rozróżnia zboża, owoce, warzywa, drzewa
- Rozróżnia lasy liściaste i iglaste
- Opisuje rośliny występujące w różnych warstwach lasu
- Opisuje budowę drzewa
- Rozpoznaje wybrane gatunki roślin trujących
- Zna zasady zachowania się w przypadku zatrucia
- Potrafi opisać prace, wykonywane przez sadownika, ogrodnika i rolnika w ciągu roku kalendarzowego
- Zna wybrane gatunki zwierząt i roślin chronionych
- Rozumie przyczyny ochrony niektórych roślin i zwierząt
- Wymienia zwierzęta i rośliny typowe dla wybranych regionów Polski
- Nazywa części ciała i najważniejsze organy wewnętrzne zwierząt
- Rozpoznaje i nazywa niektóre gatunki zwierząt egzotycznych
- Zna wybrane gatunki zwierząt morskich

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

- Rozpoznaje i nazywa zwierzęta domowe oraz te żyjące w gospodarstwie rolnym oraz wie, na czym polega opieka nad nimi i odpowiedzialność za posiadane zwierzęta
- Wymienia nazwy niektórych zwierząt mięsożernych, roślinożernych i wszystkożernych
- Zna warunki konieczne do wzrostu i rozwoju roślin i zwierząt w pomieszczeniach, gospodarstwach domowych, hodowlach, uprawach szkolnych
- Opisuje domy zwierząt leśnych
- Zna sposoby przystosowania się zwierząt do poszczególnych pór roku
- Wyjaśnia pozytywny wpływ wybranych gatunków zwierząt na przyrodę
- Zna tryb życia i sposób odżywiania się ssaków, potrafi nazwać młode i dorosłe osobniki
- Prowadzi obserwację otaczającej go przyrody
- Przeprowadza doświadczenia według podanego schematu, wyciąga i zapisuje wnioski
- Zna tryb życia i sposób odżywiania się ptaków
- Potrafi wskazać różnice pomiędzy ptakami i ssakami
- Wie, czym zajmuje się ornitolog, pszczelarz, entymolog itp.

w zakresie znajomości przyrody nieożywionej:

- Rozumie wpływ przyrody nieożywionej na życie ludzi, zwierząt, roślin
- Potrafi korzystać z mapy fizycznej
- Rozumie legendę mapy fizycznej
- Nazywa główne kierunki świata
- Opisuje krajobraz własnej miejscowości/wsi, roślinność, zwierzęta i kulturę
- Zna elementy charakterystyczne dla typowych krajobrazów Polski
- Wie, jakie są naturalne zbiorniki wodne
- Opisuje drogę rzeki od źródła do jej ujścia
- Rozumie znaczenie powietrza i wody w życiu człowieka, roślin, zwierząt, dla życia na Ziemi
- Rozumie zależność następstwa pór dnia od ruchu obrotowego Ziemi wokół własnej osi
- Opisuje krążenia wody w przyrodzie
- Zna stany skupienia wód
- Potrafi przeprowadzić doświadczenie związane ze zmianą stanów skupienia wody
- Zna znaczenie skał i minerałów dla człowieka

w zakresie obserwowania pogody i rozumienia zjawisk atmosferycznych:

- Zna pory roku, jakie występują w Polsce i podaje ich cechy charakterystyczne
- Rozumie zależność zjawisk przyrodniczych od pór roku
- Zna nazwy miesięcy i potrafi je przyporządkować do pór roku
- Potrafi dobrać stosowne ubranie do pory roku
- Wie jak zapobiegać przeziębieniu i przegrzaniu
- Wskazuje i stosuje w praktyce sposoby ochrony m.in. przed słońcem, burzą, silnym wiatrem
- Zna niebezpieczeństwa, wynikające z różnych zjawisk atmosferycznych (lawina, burza, śnieżyca, silne opady deszczu, huraganowy wiatr)
- Zna zasady zachowania się człowieka wobec niebezpiecznych zjawisk atmosferycznych
- Wymienia podstawowe składniki pogody: temperatura, ciśnienie atmosferyczne, wiatr, zachmurzenie, opady
- Rozpoznaje zachodzące w naturze zjawiska atmosferyczne, takie jak: deszcze, mróz, mgła, rosa, szron, szadź

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

- Rozumie znaczenie deszczu w kształtowaniu świata przyrody
- Dostrzega niebezpieczeństwa, które wynikają z braku opadów deszczu lub ich nadmiaru
- Posługuje się urządzeniami do pomiarów stanów pogody
- Prowadzi obserwacje pogody i zapisuje ich wyniki
- Korzysta z informacji pozyskanych z własnych obserwacji, badań, pomiarów
- Rozumie proste komunikaty meteorologiczne i wykorzystuje zawarte w nich informacje

w zakresie ekologii i zrównoważonego rozwoju:

- Rozumie wpływ negatywnej działalności człowieka na zmiany w środowisku przyrodniczym
- Ma świadomość destrukcyjnych działań człowieka, prowadzących do wyniszczenia i zubożenia środowiska
- Rozumie potrzebę oraz sposoby oszczędzania wody i stosuje je w praktyce
- Zna symbole dotyczące segregacji śmieci i jest świadomy konieczności ich selekcji
- Rozumie sens stosowania opakowań ekologicznych
- Potrafi wyjaśnić pojęcia: ekologia, recykling, smog, oczyszczalnia ścieków, kwaśne deszcze
- Zna organizacje, działające na rzecz ochrony środowiska
- Wie, kiedy jest obchodzony Światowy Dzień Ziemi
- Podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku

3.5. Treści w zakresie edukacji muzycznej

Uczeń kończący klasę III

w zakresie słuchania i rozumienia muzyki:

- Słucha różnych odmian muzyki i wypowiada się na temat jej nastroju
- Rozróżnia style muzyczne
- Mówi o swoich upodobaniach muzycznych
- Rozróżnia podstawowe elementy muzyki: melodię, rytm, metrum, wysokość i barwę dźwięku, czas trwania dźwięku, pauz, akompaniament, tempo, dynamikę
- Wyraża w sposób werbalny i niewerbalny swoje przeżycia (w trakcie i po wysłuchaniu muzyki)
- Wykonuje ilustracje plastyczne do słuchanej muzyki
- Reaguje ruchem na puls rytmiczny i jego zmiany oraz na zmiany tempa, metrum i dynamiki
- Rozróżnia podstawowe elementy notacji muzycznej (cała nuta, półnuta, ćwierćnuta, ósemka) oraz pauza
- Zapisuje i odczytuje proste zapisy nutowe
- Wyraża ruchem czas trwania wartości rytmicznych, nut i pauz
- Rozpoznaje utwory wykonywane solo i zespołowo, na chór i orkiestrę
- Zna podstawowe odmiany głosów ludzkich
- Rozpoznaje podstawowe formy muzyczne –AB, ABA – wskazując ruchem lub gestem ich kolejne części;
- Rozpoznaje i nazywa podstawowe instrumenty muzyczne
- Rozpoznaje muzykę ludową typową dla poszczególnych regionów Polski
- Rozpoznaje muzykę ludową typową dla poznanych krajów

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

w zakresie śpiewania i muzykowania oraz ruchu przy muzyce:

- Recytuje rytmiczne teksty muzyczne z uwzględnieniem tempa, dynamiki, intonacji, artykulacji i barwy głosu
- Powtarza prostą melodię
- Odtwarza proste rytmy głosem, klaskaniem i na instrumentach perkusyjnych
- Śpiewa piosenki dziecięce o różnej tematyce
- Śpiewa krakowiaka, polkę, proste piosenki ludowe regionu z którego pochodzi
- Śpiewa z pamięci hymn narodowy
- Gra na instrumentach perkusyjnych i przedmiotach akustycznych, tworząc nieskomplikowane rytmy i wzory rytmiczne
- Gra proste melodie i akompaniamenty na instrumentach melodycznych
- Tworzy ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów
- Prezentuje fragmenty układu tanecznego według własnego pomysłu
- Wyraża ruchem nastrój i charakter muzyki
- Realizuje proste schematy rytmiczne totalizacją, ruchem całego ciała
- Tańczy podstawowe kroki i figury krakowiaka, polki oraz tańca ludowego swojego regionu
- Improwizuje rytmy do wiersza oraz na inny, podany temat
- Tańczy podstawowe kroki tańców ludowych poznanych państw

w zakresie kultury muzycznej:

- Zachowuje odpowiednią postawę podczas wykonywania hymnu narodowego
- Zachowuje się kulturalnie podczas koncertów
- Uczestniczy w wydarzeniach muzycznych

3.6. Treści w zakresie edukacji plastycznej

Uczeń kończący klasę III

w zakresie percepcji sztuki:

- Porównuje artystyczne przedstawienie zjawisk przyrodniczych, przedmiotów, roślin, zwierząt i ludzi z rzeczywistością
- Wymienia placówki kulturalne takie jak, galerie, muzea w swoim środowisku
- Zna wytwory sztuki ludowej, rzemiosła poznanych kultur, wskazuje podobieństwa i różnice między nimi
- Bierze udział w rozmowach na temat wrażeń i spostrzeżeń dotyczących znanych i oglądanych wytworów sztuki, ocenia je, argumentując swoje wypowiedzi
- Korzysta z albumów i nośników multimedialnych w poznawaniu dzieł architektury i sztuk plastycznych i fotografii

w zakresie ekspresji przez sztukę:

- Ilustruje pracą plastyczną lub fotografią własny nastrój, stan uczuciowy, treści utworów literackich i muzycznych
- Rysuje z natury i pamięci, fotografuje sceny, zjawiska, rośliny, zwierzęta i ludzi, krajobrazy
- W swoich pracach plastycznych posługuje się różnymi technikami (rysowanie: kredki, pastele suche i olejne,

Program

ołówek; malowanie: akwarela, gwasz, plakatówka; collage, stemplowanie; rzeźba: plastelina, glina, papier mache, mydło itp.)

- Samodzielnie dobiera technikę plastyczną do zadanego tematu
- Potrafi wykonać pracę o cechach charakterystycznych dla sztuki ludowej danego regionu
- Wykonuje rekwizyty i elementy scenografii do teatrzyków
- Projektuje przedmioty z zakresu sztuki użytkowej
- Projektuje wnętrza i ubrania
- Wykonuje przedmioty z zakresu sztuki użytkowej (piórnik na biurko, doniczka itp.)
- Projektuje architekturę

w zakresie recepcji sztuki:

- Bierze aktywny udział w imprezach, uroczystościach związanych ze sztuką oraz w konkursach i wystawach sztuki dziecięcej organizowanych w środowisku szkolnym, społeczności lokalnej i regionie
- Rozpoznaje wybrane dzieła sztuki i architektury, znajdujące się w jego środowisku lokalnym, regionie oraz należące do polskiego i europejskiego a także światowego dziedzictwa kulturowego
- Opisuje dzieła plastyczne i architektoniczne, używając podstawowych terminów charakterystycznych dla danej dziedziny
- Potrafi wymienić i scharakteryzować różne dziedziny działalności twórczej człowieka (architektura, dyscypliny sztuki, rzemiosło artystyczne, sztuka ludowa)
- Zna i potrafi wyjaśnić pojęcia takie jak: oryginał, kopia, rzemiosło artystyczne, sztuka użytkowa, tkactwo, ceramika, barwy ciepłe, barwy zimne, barwy podstawowe
- Potrafi wymienić i scharakteryzować zawody: architekt, ilustrator, grafik, grafik komputerowy, projektant mody, fotograf, projektant wnętrz, malarz, rzeźbiarz

3.7. Treści w zakresie wychowania obywatelskiego i społecznego

Uczeń kończący klasę III:

- zna swoje prawa i obowiązki jako członka rodziny
- rozumie potrzebę uczestniczenia w wykonywaniu prac domowych (np. w sprzątaniu)
- potrafi rozrysować proste drzewo genealogiczne swojej rodziny
- zna rodzinne i lokalne tradycje
- potrafi wymienić daty ważne dla rodziny (np. daty urodzin rodziców)
- stara się uczestniczyć w tworzeniu dobrej atmosfery w domu rodzinnym
- zna miejsce pochówku swoich przodków i członków najbliższej rodziny
- potrafi okazywać szacunek innym osobom, szczególnie starszym
- potrafi szanować prywatność i spokój swoich sąsiadów
- wie, że ludzie wykonują różne zawody, zna zawody swoich bliskich
- zna funkcję pieniędzy; wie, że pieniądze otrzymuje się za pracę
- zna swoje prawa i obowiązki jako ucznia
- potrafi nawiązywać kontakty z rówieśnikami i utrzymywać z nimi dobre relacje

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAJLEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- rozumie potrzebę przestrzegania zasad ustalonych w klasie, w grupie, w grach i zabawach
- potrafi współpracować z innymi dla osiągnięcia wspólnego celu, akceptować podział zadań, przyjmować odrzucenie własnej propozycji
- potrafi być lojalny w kontaktach z rówieśnikami
- szanuje pracę wszystkich pracowników szkoły
- przyjmuje zarówno porażki, jak i sukcesy
- zna symbole narodowe Polski
- potrafi zaśpiewać hymn Polski
- rozpoznaje ważne osoby w lokalnych społecznościach i na arenie narodowej: dyrektora szkoły, burmistrza, prezydenta, premiera
- zna podstawowy podział administracyjny swojego kraju
- zna najbliższą okolicę, umie wskazać najważniejsze i najciekawsze obiekty oraz instytucje
- umie krótko opisać miejsce, w którym mieszka krótko opisać jego historię
- uczestniczy w ważnych wydarzeniach, organizowanych przez lokalną społeczność
- zna najważniejsze święta narodowe i wie, z czym są związane
- zna legendy związane z historią Polski
- potrafi właściwie się zachować w zależności od miejsca, w jakim przebywa (np. w przychodni, na placu zabaw, w urzędzie, na cmentarzu)
- umie wymienić większe państwa świata
- wie, że przynależy do różnych społeczności: mieszkaniec miasta/wsi, Polak, Europejczyk
- zna symbole Unii Europejskiej
- wskazuje Polskę na mapie Europy
- wskazuje na mapie Europy państwa graniczące z Polską
- charakteryzuje Warszawę, jako stolicę Polski, podając najważniejsze informacje
- potrafi wymienić i wskazać na mapie poznane stolice i państwa
- wskazuje na mapie Polski: Warszawę, Morze Bałtyckie, największe góry, rzeki, miasta, własną miejscowość/wieś
- porównuje obyczaje, święta, tradycje poznanych państw i swojej ojczyzny
- odnosi się z szacunkiem do tradycji "małej ojczyzny"

3.8. Treści w zakresie wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej

Uczeń kończą klasę III

w zakresie sprawności fizycznej:

- przyjmuje pozycje wyjściowe i ustawienia do ćwiczeń
- wykonuje próbę mięśni brzucha
- wykonuje próbę gibkości dolnego odcinka kręgosłupa
- wykonuje ćwiczenia równoważne na przyrządzie, z przyrządem i bez przyrządu
- wykonuje przewrót w przód
- wykonuje ćwiczenia z piłką: rzuca i chwyta piłkę, rzuca do celu, na odległość, chwyta, podaje, toczy, kozłuje, odbija, prowadzi piłkę
- skacze: obunóż, jedenonóż, przez skakankę, przez niską przeszkodę

Program

- pokonuje przeszkody naturalne i sztuczne;
- bierze udział w zabawach, które wymagają współpracy z drugą osobą
- realizuje marszobiegi przez co najmniej 15 minut;
- jeździ na rowerze, wrotkach lub rolkach, łyżwach;
- uczestniczy w grach terenowych, mini grach i zawodach sportowych.

w zakresie kultury sportu:

- respektuje zasady gier, zabaw, zawodów i podporządkowuje się decyzjom sędziego
- okazuje radość ze zwycięstwa, jednocześnie zachowując szacunek dla pokonanego
- radzi sobie z porażkami, potrafi pogratulować zwycięzcy
- zna zasady fair play
- zna różne dyscypliny sportowe, z podziałem na sporty zespołowe i indywidualne
- ma wiedzę na temat igrzysk i dyscyplin olimpijskich
- rozróżnia igrzyska letnie i zimowe

w zakresie zdrowia, profilaktyki prozdrowotnej i bezpieczeństwa:

- dba o higienę osobistą i higienę odzieży
- dba o prawidłową postawę podczas siedzenia w ławce lub przy stole
- rozumie wpływ właściwego odżywiania się oraz aktywności fizycznej na własne zdrowie
- rozumie stan choroby jako zagrożenia dla zdrowia i życia
- zna podstawowe zasady przyjmowania leków – tylko zalecanych i pod kontrolą lekarza – oraz stosowania środków chemicznych zgodnie z ich przeznaczeniem
- rozumie zagrożenie dla człowieka płynące z przyjmowania środków chemicznych, w tym psychoaktywnych
- potrafi wezwać pomoc w sytuacji zagrożenia zdrowia lub bezpieczeństwa
- potrafi poprosić o pomoc osobę dorosłą w sytuacji zagrożenia zdrowia lub bezpieczeństwa
- zna zasady udzielania pierwszej pomocy
- przestrzega zasad poruszania się po drodze
- wybiera bezpieczne miejsca do zabaw i gier ruchowych
- ma wiedzę na temat dzieci niepełnosprawnych
- zna sposoby pomocy dzieciom niepełnosprawnym
- posługuje się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem

3.9. Treści w zakresie zajęć komputerowych

Uczeń kończący klasę III:

- posługuje się myszką, rysikiem, kursorami, ekranem dotykowym
- uruchamia programy
- korzysta z paska zadań
- korzysta z eksploratora plików
- potrafi wklejać, kopiować, przenosić pliki
- potrafi zakładać foldery

Program

- zapisuje dane w postaci plików na dysku komputera i dyskach przenośnych
- wykorzystuje programy multimedialne do wyszukiwania informacji (typu encyklopedie, słowniki)
- obsługuje edytor tekstu Word
- obsługuje edytor grafiki Paint
- korzysta z kalkulatora do wykonywania obliczeń
- wyszukuje i otwiera strony internetowe
- korzysta z czasopism multimedialnych o charakterze popularnonaukowym
- zna niebezpieczeństwa pracy w Internecie
- korzysta z linków, odsyłaczy
- rozumie, że korzystanie z komputera może zagrażać zdrowiu

3.10. Treści w zakresie zajęć technicznych

Uczeń kończący klasę III:

w zakresie działań technicznych:

- potrafi obsługiwać urządzenia techniczne (sokowirówka, odkurzacz, odtwarzacz DVD, mp3, latarka, zegar itp.)
- potrafi przygotować proste potrawy (kanapki, sałatka, sok)
- wie, w jaki sposób połączyć takie materiały jak: tektura, wyroby włókiennicze, drewno, metal, tworzywa sztuczne przy pomocy klejów, zszywek gwoździ itp.
- potrafi formować karton, folię, tekturę
- konstruuje modele i wykonuje przedmioty z poznanych materiałów
- stosuje w pracach technicznych różne narzędzia z zachowaniem zasad bezpieczeństwa
- potrafi odczytać instrukcje, schematy rysunkowe i wykonać prace techniczne zgodnie z nimi
- korzysta z gotowych zestawów montażowych (także obwodów elektrycznych, szeregowych i równoległych)
- składa gotowe modele
- potrafi montować jak i wytwarzać urządzenia z napędem elektrycznym, pneumatycznym, mechanicznym (modele samolotów, statków, latawce, wiatraki, młynki wodne, proce)
- planuje wspólne i indywidualne czynności oraz dobiera materiały i narzędzia potrzebne do wykonania urządzenia (np. karmnik, latawiec, makieta domu)
- układa instrukcje, schematy rysunkowe prostych przedmiotów na podstawie wykonywanych czynności
- zwraca uwagę na ilość potrzebnego materiału
- odmierza odpowiednią ilość materiałów

w zakresie organizacji i bezpieczeństwa pracy:

- przestrzega zasad bezpieczeństwa i organizacji pracy podczas każdego działania
- właściwie korzysta z narzędzi
- dba o ład i porządek podczas i po zakończeniu pracy

w zakresie bezpieczeństwa na drodze, na placu zabaw i w domu:

- zna zasady bezpiecznego poruszania się po drogach pieszo podczas gier symulacji, wykorzystuje nabyte umiejętności w sytuacjach rzeczywistych
- zna zasady bezpiecznego poruszania się po drogach na rowerze podczas gier i symulacji

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

- zna zasady bezpiecznego i kulturalnego korzystania z transportu publicznego, wykorzystuje tą wiedzę w praktyce
- wie jak zachować się podczas wypadku (wzywanie pomocy, zawiadamianie dorosłych i udzielanie pierwszej pomocy) oraz w sytuacjach zagrażających życiu i zdrowiu (nieznajomy, pożar, zalanie, kradzież, groźby rówieśników itp.)

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

4. Metody osiągnięcia celów, warunki realizacji programu

„Nie uczy się ludzi być ludźmi, tylko wszystkiego innego,
A dla nich wszystko inne nie jest tak ważne jak to by byli ludźmi”

Blaise Pascal

Trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniem, że „to, jak czegoś uczymy się, może być równie ważne jak to, czego się uczymy”¹ W rozdziale tym chcemy przybliżyć metody i formy nauczania – uczenia się (trzeci wymiar programu) w kontekście przedstawionych wyżej kompetencji i treści, czyli dwóch pozostałych wymiarów naszego programu. Doskonale wiemy, że metody mogą znacząco podnosić lub obniżać efektywność procesu edukacyjnego. Przypomnijmy, że psychologowie mówią, że zapamiętujemy: 10% tego, co czytamy, 20% tego, co słyszymy, 30% tego, co widzimy, 50% tego, co słyszymy i widzimy, 70% tego, co sami mówimy, 90% tego, co sami robimy. Pamiętajmy też, że sposoby realizacji programu powinny być dostosowane do właściwości psychofizycznych dziecka, jego wieku, wiedzy i doświadczeń, a także do treści, jakie chcemy przekazać i celów, jakie chcemy osiągnąć. W tym programie głównym celem jest nabywanie kompetencji, a tych nie da się kształtować stosując jedynie metody podające.

Program nasz zakłada tworzenie sytuacji problemowych tak, by uczniowie mogli wyłonić problem główny oraz samodzielnie odkrywać reguły matematyczne, gramatyczne czy taksonomię zjawisk, przedmiotów, elementów świata ożywionego i nieożywionego. Sytuacje problemowe muszą wiązać się z kontrolą, oceną i korektą – w procesie tym uczeń musi być aktywny, nauczyciel jest tylko przewodnikiem. Dzieci powinny twórczo poszukiwać rozwiązań i odpowiedzi na zadane sobie pytania, poprzez doświadczanie, eksperymentowanie, badanie, obserwację, pomiary, hodowlę itp. Przy takim rodzaju aktywności nieoceniony jest także wkład rodzin dzieci w proces edukacji. Należy zachęcać członków rodzin dzieci do dzielenia się wiedzą, umiejętnościami, zdolnościami. Często zawody, zainteresowania i pasje dorosłych, które im samym wydają się prozaiczne dla dzieci są niezwykle cenne i interesujące. Ponadto gdy w podczas „Spotkania z ciekawym człowiekiem” występuje rodzic, wujek, ktoś bliski dziecku, uczeń nawiązuje silne relacje ze środowiskiem rodzinnym, sąsiedzkim.

4.1. Zalecane metody pracy

W programie „Obywatel Świata” zostały opisane tylko metody oraz formy realizacji treści, które mają podstawowe znaczenie dla osiągnięcia celów tego programu. Jeżeli chodzi o konkretne metody nauki czytania, pisania czy kształtowania umiejętności matematycznych, jesteśmy głęboko przekonani, iż każdy z nauczycieli ma wypracowany swój własny warsztat pracy w tym zakresie. Zdajemy sobie także sprawę, iż metody te są związane z rodzajem podręcznika z jakim pracuje nauczyciel. Pedagogika Montessori ma swoją własną metodę nauki czytania i pisania oraz kształtowania umiejętności

1 Wragg E.C., *Trzy wymiary programu*, WSiP, Warszawa, 1999.

matematycznych. Nie oczekujemy, że każdy z nauczycieli pracujący tym programem będzie stosował metodę Montessori. Każdy z nich z pewnością spotkał się z nią podczas studiów z zakresu pedagogiki wczesnoszkolnej, istnieje także szereg opracowań na temat samej metodyki języka polskiego i matematyki w systemie Montessori, w większych ośrodkach są organizowane kursy. Priorytetem jest dla nas nie praca według jednej koncepcji, a nauczanie otwarte, podążanie za dzieckiem, stwarzanie sytuacji problemowych, aktywna edukacja.

Metody problemowe

W. Okoń wyróżnia następujące metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy²:

1. **Klasyczna metoda problemowa** – sprzyja stwarzaniu sytuacji problemowych na lekcji, które wymagają formułowania hipotez i rozwiązań przez uczniów
2. **Metoda przypadków** – dotyczy jednej sytuacji i jednej osoby, polega na rozpatrywaniu stosunkowo prostych sytuacji. Przypadki proste zdarzają się na każdym kroku, a konkretność problemu występującego na tej drodze stanowi o ich wartości
3. **Metoda sytuacyjna** – może wystąpić więcej osób, różni się od metody przypadków stopniem złożoności i obszarem treści, którą ma rozpoznać uczeń. Treści te obejmują całokształt danych opracowujących procesy, zjawiska zachodzące w jakiejś dziedzinie
4. **Giełda pomysłów** – grupowe myślenie spontaniczne
5. **Mikronauczanie** – twórcze uczenie się złożonych czynności praktycznych, w małych kilkuosobowych grupach, które najpierw obserwujemy, a potem analizujemy
6. **Gry dydaktyczne**
7. **Metody praktyczne**
8. **Metody ćwiczebne** – przygotowanie uczniów do udziału w realnych zadaniach wytwórczych

Trudno nie zgodzić się, że uczenie się przez odkrywanie daje więcej satysfakcji niż klasyczny model szkoły transmisyjnej. Zdobywanie nowej wiedzy staje się nagrodą za ciekawość, wytrwałość, próby wnioskowania i uogólniania. Jednak nauczyciel musi pamiętać o zagrożeniach płynących z takiego sposobu realizacji treści i celów – są to przede wszystkim czas i warunki. Takie zajęcia na pewno wymagają więcej czasu, należy też stworzyć odpowiednie warunki, by dzieci miały możliwość rozmaitego badania i odkrywania. Ważne jest także by nie zawsze była to praca kierowana przez nauczyciela, w skonstruowanych sztywno przez niego warunkach i zasadach, które zdominują pracę ucznia, zamieniając ją jedynie w zbiór doświadczeń, przez które będzie przechodził uczeń. Taki sposób realizacji zadań nie pozwala na rozwój twórczej i niezależnej osobowości. Należy eksponować pomysły uczniów, samodzielne badanie, wykonywanie czynności. Problemy powinny być otwarte i twórcze, generować sytuację zaciekawienia i niepokoju intelektualnego (stosowanie pytań typu: co by było gdyby?...Czy to prawda, że?.....Jak coś można udoskonalić?...itp.)

Metody aktywizujące

Uznaje się, iż metody aktywizujące to grupa formuł nauczania charakteryzująca się tym, że w procesie kształcenia aktywność podmiotu uczącego się przewyższa aktywność podmiotu nauczania³. Aktywizować uczniów możemy także stosując gry i zabawy dydaktyczne, np. gry symulacyjne (głównie gry planszowe, z kartami, komputerowe, telewizyjne), gry decyzyjne, inscenizacje (symulacje bez cech rywalizacji) a także dramy. Jadwiga Krzyżewska⁴ wyróżnia takie metody aktywizujące jak:

2 Okoń W. *Nowy słownik pedagogiczny*, WSiP, Warszawa 2002.

3 Tamże,

4 Krzyżewska J., *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, cz. 1, 2, 3. AU Omega.

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAJLEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

- metody integracyjne
- tworzenia i definiowania pojęć
- hierarchizacji
- pracy we współpracy
- ewaluacyjne
- twórczego rozwiązywania problemów

Wśród tych metod możemy wymienić:

Technika Kuli Śnieżnej

Pierwszy krok – zapoznanie dzieci z problemem, np. co to jest szczęście, przyjaźń itp.

Dzieci samodzielnie na karteczkach definiują szczęście.

Dwie osoby ze swoich definicji tworzą wspólną lub przyjmują jedną z własnych definicji.

Dwójki łączą się w czwórki (mają dwie definicje) – znowu tworzą jedną definicję w oparciu o poprzedni schemat.

Czwórki łączą się w ósemki (mają dwie definicje) – znowu tworzą jedną definicję.

Ósemki łączą się w szesnastki (mają dwie definicje) – znowu tworzą jedną definicję.

Po zakończonym ćwiczeniu powstaje jedna wspólna definicja.

Mapa mentalna (pojęciowa)

Jest to wizualne rozpracowanie hasła, problemu zgodnie ze słowami: 1 obraz = 100 słów.

Grupy rysują lub wpisują hasła. Prace prezentowane są na forum.

Propozycje tematów:

- Święta Bożego Narodzenia
- Wielkanoc
- wakacje
- pory roku
- moja rodzina
- moja szkoła(...)

Metoda hierarchizacji pojęć

Dzieci samodzielnie na kartkach wypisują cechę jakiegoś zjawiska lub pojęcia.

Dyskutują i układają kartki wokół głównego pojęcia zgodnie z zasadą: od najważniejszej do najmniej ważnej cechy.

Piramida pojęć

Postawienie problemu, np. Co jest ważne w rodzinie, abyśmy byli szczęśliwi?

Burza mózgów – tu dzieci podają lub piszą po 2 rozwiązania na 2 karteczkach.

(miłość, szacunek, zrozumienie, zaufanie, pieniądze, odpowiedzialność, zgoda itd.)

Później wszyscy hierarchizujemy odpowiedzi i powstaje piramida priorytetów.

Należy zwracać uwagę na wyrazy bliskoznaczne.

Propozycje tematyczne:

- Co powinniśmy zrobić, aby być dobrym zespołem klasowym?

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAJLEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- Zima, jesień, wiosna, lato
- Co jest ważne dla zdrowia człowieka?
- Co jest ważne w życiu człowieka?

Pociąg

Postawienie problemu.

Uczniowie piszą na kartkach rozwiązania.

Grupujemy takie same odpowiedzi.

W lokomotywie umieszczamy problem w kolejnych wagonach rozwiązania, które powtarzały się z największą częstotliwością.

Burza mózgów

Kluczowa rola pierwszego skojarzenia.

Polega na podawaniu w krótkim czasie dużej liczby różnych skojarzeń, rozwiązań, które niesie wyobraźnia.

Ma przebieg etapowy:

- 1 – wytwarzanie pomysłów
- 2 – ocena i analiza zgłoszonych pomysłów
- 3 – zastosowanie pomysłów, rozwiązań.

Rozwija sprawność umysłową, kreatywność, przełamuje opory przed przedstawianiem własnych pomysłów, pobudza wyobraźnię.

Rybi szkielet

Służy poszukiwaniu przyczyn powstania danego problemu, planowaniu działań, które mają dać określone wyniki.

Rozpatrujemy przyczyny problemu, umieszczając je w rybim szkielecie.

Za pomocą burzy mózgów ustalamy z uczniami główne czynniki.

W zespołach dzieci poszukują przyczyn, które mają wpływ na jeden z czynników głównych. Zapisują przy małych ościach.

Wszyscy wspólnie wybierają najistotniejsze przyczyny i ustalają plan działań, zmierzający do rozwiązania problemu.

Metody, jakie przedstawia autorka są bardzo proste w zastosowaniu, przy czym są bardzo atrakcyjne dla dzieci w każdej grupie wiekowej, ale co najważniejsze wspomagają uczniów w rozwiązywaniu problemów, budowaniu samooceny i samoregulacji, kształcą umiejętności komunikacyjne, negocjacyjne i współdziałanie w grupie.

Centrum Edukacji Obywatelskiej na swojej stronie prezentuje wiele metod aktywizujących⁵ takich jak: praca w grupach, kooperacyjna i nastawiona na cel, burza mózgów, odgrywanie ról, dyskusja panelowa, nieformalna i sokratejska, akwarium, metaplan, debata „za” i „przeciw”, analiza SWOT, symulacja i gra symulacyjna, studium przypadku, analiza materiału źródłowego dramy, inscenizacja kwestionariusz, wywiad, quiz, wystawa, projekt.

Techniki doświadczeń poszukujących Freineta

O technice doświadczeń poszukujących mówimy, iż jest to naturalne zdobywanie wiedzy, w trakcie samodzielnych doświadczeń i działań, wywołujących przeżycia emocjonalne. Efektem tego jest wychodzenie poza dostarczone informacje, co sprzyja rozwijaniu kompetencji twórczych. Przebieg zajęć prowadzonych tą techniką może być następujący:

5 Dokładne opisy przedstawionych tu metod aktywizujących można znaleźć na stronie www.ceo.org.pl

1. Pobudzanie i ukierunkowanie aktywności własnej dzieci.
2. Organizowanie środowiska informacyjnego przez nauczyciela i dzieci.
3. Działalność poznawcza uczniów ukierunkowana kartą pracy (tzw. fiszką poszukującą).
4. Działanie i aktywność praktyczna.
5. Przeżywanie i aktywność emocjonalna.
6. Aktywność poznawcza, emocjonalna i praktyczna (dzieci wspólnie z nauczycielem dokonują syntezy opracowanych materiałów).

Elementem charakterystycznym w uczeniu się „techniką doświadczeń poszukujących” jest kartoteka fiszek problemowych (zwanymi też poszukującymi, przewodnimi bądź kartami pracy ucznia). Są to karty pracy, zawierające pewną liczbę poleceń do wykonania, a także wykaz materiałów źródłowych, w których można wyszukać informacje, i/lub wskazówki dotyczące poszukiwań informacji i przeprowadzenia doświadczeń.. Takie karty pracy przygotowuje nauczyciel, a uczniowie pracują z nimi w ramach podjętego tematu. Jeżeli zdarzy się, że w kartotece nie ma odpowiedniej karty pracy, nauczyciel wspólnie z uczniami opracowuje ją i ustala źródła informacji. Nieodzownym warunkiem zastosowania techniki doświadczeń poszukujących są materiały dokumentacji źródłowej, może to być klasowy katalog (wskazujący miejsce złożenia materiałów źródłowych) bądź biblioteczka pracy. W tej biblioteczce nauczyciel gromadzi wraz z uczniami różnorodne zbiory np. fotografie, reprodukcje, widokówki, prospekty, filmy, przezrocza, płyty, materiały reklamowe, informatory, albumy, książki. Ważna jest bezpośrednia dostępność do tych materiałów dla uczniów, aby mogli sięgać do nich samodzielnie, w miarę potrzeby. Po zebraniu, przedstawieniu i prezentacji samodzielnie zgromadzonych i uporządkowanych przez uczniów informacji nauczyciel włącza się do uzupełniania opracowań, czyli „interpretacji wzbogacającej”. Od możliwości, umiejętności i pomysłu zależy wybór formy wyrażenia tworzonych materiałów. Może to być: karta informacyjna, gazетка, książeczka tematyczna, album, folder, makieta, scenka rodzajowa, inscenizacja, konkurs itp.

Technika doświadczeń poszukujących jest doskonałą metodą na prowadzenie edukacji przyrodniczej, społecznej i obywatelskiej. Halina Smolińska – Rębas w artykule znaczenie „technik doświadczeń poszukujących” w poznawaniu najbliższego środowiska⁶ opisuje wykorzystanie tej metody przez Ewę Filipiak w pracy z dziećmi z klas początkowych w szkole Podstawowej w Niszczewicach⁷. Dzieci z tej małej wioski pod wrażeniem wycieczki do Muzeum Etnograficznego postanowiły utworzyć „muzeum klasowe”, wykorzystując sprzęty znalezione na strychach swoich domów i w obejściach (maselnica, koponka, lampy naftowe itp.) Ustalono wspólnie kolejność poznawania i opisywania kolejnych eksponatów. Rozpoczęto od maselnicy (kierzanka) – dzieci pytały o rodzaj drewna, z jakiego jest wykonana, do czego służą żeliwne elementy, kiedy powstała, jak długo robi się w niej masło itd. Wszystkie pytania uczniów zostały zapisane, następnie zaprojektowano kartę pracy, która obok pytań zawierała informacje o źródłach, w których należy szukać informacji (wywiad z babcią, robienie masła w maselnicy, encyklopedia techniczna, wycieczka do zakładu mleczarskiego itp.). Ustalono też, kto jest odpowiedzialny za wykonanie poszczególnych zadań. Na podstawie samodzielnie zebranych materiałów uczniowie wspólnie zredagowali kartę informacyjną, którą umieścili w gablocie obok zdjęcia maselnicy. W podobny sposób poznali inne elementy kultury materialnej otaczającego ich środowiska.

Gry dydaktyczne i symulacje

Dzieci w wieku wczesnoszkolnym mają od 6 do 10 lat. Jest to czas ruchu, zabawy, aktywności. Te naturalne potrzeby dzieci należy wykorzystać w organizowaniu procesu kształcenia poprzez gry i symulacje. Są to metody, które angażują nie tylko

6 Smolińska – Rębas H. Znaczenie „technik doświadczeń poszukujących” w poznawaniu najbliższego środowiska, w *Współczesne przemiany edukacji wczesnoszkolnej*, red. nauk. Jakowicka M. WSP, Zielona Góra, 1995.

7 Tamże, str.217.

umysł, ale i uczucia, pobudzają do ruchu i stymulują do zabawy. Są to techniki oparte na interakcjach, uczące przestrzegania zasad i norm. Można je stosować z całą klasą, jak i w małych grupkach czy parach, jako element indywidualizacji procesu uczenia się. Jaką wartość mają gry dydaktyczne? Dziecko podczas przyjemnej zabawy wykonuje wiele ćwiczeń, które w zwykłych warunkach uczenia się są dla niego nieatrakcyjne (np. dodawanie, czy czytanie). Dydaktyczny cel gry jest ukryty dla dziecka, ono gra by wygrać, nie by ćwiczyć daną umiejętność. Ciekawe propozycje wykorzystania konstruowania gier planszowych w nauczaniu matematyki są prezentowane w książkach Gruszczyk – Kolczyńskiej *Jak nauczyć dzieci konstruowania gier planszowych* oraz *Dziecięca matematyka*.

Gry poprzez posiadanie reguł i zasad, zawierają elementy rywalizacji, uczą przegrywania i wygrywania, a także związanych z nimi zachowań. R.Maidment, R.H. Bronstein piszą, iż gra to „aktywność obejmująca interakcję między jednostkami dążącymi do realizacji określonych celów. Środki służące do osiągnięcia tych celów określają reguły gry” natomiast symulacja to „uproszczona, ale dokładna reprezentacja niektórych aspektów świata rzeczywistego”

James Coleman wyznacza sześć podstawowych reguł gier:

1. Głównym elementem gry są aktorzy lub gracze dążący do osiągnięcia swych celów.
2. Gra jest (niekiedy) ograniczona do małej, z góry ustalonej liczby graczy.
3. Reguły gry wyznaczają zakres i rodzaj uprawnionych czynności wykonywanych przez graczy.
4. Dzięki tym regułom zostaje ustalony porządek, następstwo zdarzeń i struktura, w obrębie, której mogą pojawić się podejmowane działania.
5. Gra jest ograniczona zarówno w czasie jak i w przestrzeni, a jej zakończenie określają przyjęte reguły.
6. Reguły gry wyznaczają czasowe zawieszenie, niektórych zwykłych działań życiowych oraz zasad zachowania zastępując je specjalnymi, ograniczonymi do danego czasu i przestrzeni zasadami.

Krąg rozmów

Sposób siadania w kręgu znany dzieciom z przedszkola ma tę zaletę, że wszyscy się widzą, nikt nie jest pierwszy ani ostatni. Ten układ pokazuje, że klasa jest wspólnotą, zajmujemy się wspólnym tematem. Dobrze by było, żeby, jeżeli to możliwe, nauczyciel był na równi z dziećmi (wszyscy siedzą na podłodze, krzesłach czy poduszkach). W szkole dużo rzadziej niż w przedszkolu dzieci współpracują czy bawią się całą klasą.

W nauczaniu otwartym wiele zagadnień jest opracowywanych w zespołach, parach czy indywidualnie, tym większe znaczenie ma spotkanie w kręgu. Codzienne spotkania w kręgu wpływają na dobrą atmosferę w klasie. Można wymienić różne rodzaje kręgów np.:

- Krąg poranny (sprawdzanie listy, rozmowy o tym, co wydarzyło się poprzedniego dnia w domu, przywitania, zabawy integracyjnej ćwiczenia motoryki dużej)
- Krąg głośnego czytania (prezentowanie przygotowanych wcześniej tekstów przez nauczyciela i uczniów, czytanie prac uczniów)
- Krąg problemowy (krąg jest lepszym miejscem do rozwiązywania problemów metodami aktywnymi niż siedzenie w ławkach)
- Krąg prezentacji (prezentowanie prac, projektów, rysunków, ulubionych książek, zabawek, prezentowanie swoich zainteresowań – taki krąg powinien odbywać się minimum raz w tygodniu)
- Krąg planowania (planowanie na cały tydzień lub dzień, podział zadań, tematów)

Czytanie dowolne

Podczas każdego dnia powinien znaleźć się czas na czytanie dowolne. Są to 15-20 minutowe zajęcia, podczas których uczniowie wybierają sobie do czytania pozycję z klasowej biblioteczki, biblioteki szkolnej czy przyniesioną z domu, znajdują sobie wygodne miejsce (niekoniecznie w ławce) i czytają samodzielnie. Dzieci, które nie znają jeszcze liter mogą w tym czasie pracować z nauczycielem. Tego typu zajęcia są prowadzone z powodzeniem w NoBell Szkole Podstawowej Montessori, której pracownikami są autorzy. Niektóre dzieci wybierają książki, które były już czytane podczas lekcji, lub kilka razy sięgają po tę samą książkę, inni raczej oglądają ilustracje niż czytają. W związku z tym, iż w naszej szkole nie stosujemy konkretnych podręczników i elementarzy, dzieci słabo czytające sięgają po elementarz M. Falskiego, czy książkę do nauki czytania metodą sylabową. Dziecko, mające prawo do samodzielnego wyboru lektury jak i do zrezygnowania z czytania, jeżeli książka nie spełnia jego oczekiwań, czyta chętniej i dla własnej przyjemności. W takim podejściu wychodzimy z założenia, iż aspekt krytyczno-twórczy czytania jest ważniejszy niż aspekt techniczny. Dziecko ma na celu zrozumienie czytanego tekstu i jego interpretację, a nie piękne odczytanie na forum klasy czytanki. Czytanie wybranych przez dzieci książek motywuje je do dalszej nauki czytania, pokazuje, że to przyjemna i ważna czynność.

Książki znajdujące się w klasowej biblioteczce powinny być na różnych poziomach, pamiętajmy, że nie możemy kazać czytać tekstów uproszczonych, ubogich leksykalnie i tematycznie tym uczniom, którzy radzą sobie z zaawansowaną literaturą.⁸ Powinni mieć oni dostęp do różnego rodzaju tekstów – literackich, popularnonaukowych, czasopism dla dzieci. Po zakończeniu czytania dowolnego, dzieci mogą opowiadać o tym, co przeczytały, jeżeli mają ochotę mogą zaprezentować czytanie przygotowanego fragmentu utworu. Rozmowy o bohaterach utworów, ich przygodach, zachowaniu pozwolą głębiej analizować treść, a nie tylko znaczenie dosłowne. W ten sposób rozwijany jest krytyczno-twórczy aspekt czytania.

Ocenianie kształtujące

Zalecaną formą wystawiania oceny opisowej jest ocenianie kształtujące, które doskonale koreluje z metodą projektu badawczego. Dzięki zintegrowaniu tych formuł kształcenia uzyskamy większą efektywność działań dydaktycznych.

Podstawowe zadania wynikające z oceniania kształtującego to:

- planowanie lekcji w oparciu o cele
- podawanie celów lekcji w języku zrozumiałym dla ucznia
- podsumowanie lekcji
- informacja o tym, co jest najważniejsze podczas tej lekcji (zwane NaCoBeZu – czyli na co będę zwracać uwagę)
- informacja zwrotna.
- stosowanie technik zadawania pytań
- pytania kluczowe

Ocenianie kształtujące indywidualizuje proces nauczania, uwzględnia zróżnicowanie wiekowe i warunki uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, nie stygmatyzuje ucznia. Trawestując myśl Alberta Einsteina, nauczyciel stosujący ocenianie kształtujące nie traci czasu na zadawanie pytań, które mają ujawnić to, czego uczeń nie umie, lecz skupia się na tym, co uczeń umie, czego jest zdolny się nauczyć. Właściwie przekazywana uczniowi informacja zwrotna daje uczniom możliwość racjonalizacji własnego procesu uczenia się.⁹ Informacja zwrotna w nauczaniu początkowym jest niezwykle ważnym elementem. Dziecko w takiej formie oceny opisowej nie dostaje sygnału typu „brawo jesteś wspaniały”, czy „źle, musisz bardziej przykładać się do pracy”, tylko konkretne stwierdzenia „co zrobił, a czego nie, jakie zadania wykonał poprawnie oraz co najważniejsze, co ma konkretnie zrobić by poprawić wynik, nad czym i w jakiej formie pracować dalej. W myśl założeń pedagogiki Montessori zewnętrzne stymulowanie dziecka

8 Klus-Stańska D., Nowicka M., *Sensy i bezsensy edukacji wczesnoszkolnej*, Wsip, Warszawa, 2005 str.13.

9 Więcej na temat oceniania kształtującego można dowiedzieć się na stronie Centrum edukacji Obywatelskiej: www.ceo.org.pl

nagrodami czy to w formie naklejek, stempelków, czy stwierdzeń typu „Jesteś wspaniały, brawo” oraz karanie brakiem nagrody lub informacją „oj, źle, pracuj wytrwalej” obniża motywację wewnętrzną dziecka. Ocenianie kształtujące jest najlepszą formą komunikacji dziecko-nauczyciel-rodzic i jedyną formą pozwalającą na budowanie adekwatnej samooceny dziecka. Ocenianie kształtujące powinno być stosowane zarówno jako ocenianie bieżące jak i sumujące. Należy przy tym pamiętać, że podczas oceniania sumującego należy opisywać to, co dziecko potrafi, unikać stwierdzeń typu „nie czyta płynnie”. Zamiast tego powinno znaleźć się „czyta głoskami” czy „rozpoznaje niektóre litery”. Jednocześnie z taką oceną rodzice i uczeń powinni dostać informację nad czym trzeba pracować oraz zestaw ćwiczeń.

Projekt badawczy

Projekt to metoda wykorzystywana w placówkach oświatowych znana od wielu lat. Stanowiła ona integralną część „Ruchu Postępowej Edukacji”, który rozwinął się w Stanach Zjednoczonych od końca lat 40. XX wieku, a także programów nauczania, które były szeroko stosowane w przedszkolach brytyjskich w latach 60. i 70. Zainteresowanie rosło wraz z informacjami, pojawiającą się literaturą oraz zaprezentowanymi wynikami i pracami dzieci, uczących się metodą projektu.

Dla słowa „projekt” można znaleźć wiele znaczeń, jednak użyte w zestawieniu słów „metoda projektu”, ma znaczenie specyficzne: „Projekt to pogłębione badanie tematu o dużej wartości poznawczej. Projekt realizuje zazwyczaj niewielka grupa dzieci wyodrębniona z klasy, czasami cała grupa, a czasem pojedyncze dziecko. Zasadniczą cechą projektu jest jego charakter badawczy, przy czym działania badawcze ukierunkowane są celowo tak, by znaleźć odpowiedzi na pytania dotyczące tematu, postawione przez dzieci lub nauczyciela lub pojawiające się podczas wspólnej pracy nauczyciela z dziećmi.”¹⁰

Metoda projektu składa się z trzech zasadniczych etapów:

1. Rozpoczęcie projektu

Na tym etapie pojawia się ewentualny temat projektu. Może on być zainspirowany zainteresowaniami dzieci lub wynikać z inicjatywy nauczyciela. Nauczyciel przygotowuje wstępną siatkę z pytaniami z uwzględnieniem wymogów dydaktycznych, poszukuje materiałów i zajęć terenowych, jakie można przeprowadzić z dziećmi oraz ekspertów, do których można zwrócić się o pomoc. Nauczyciel z możliwym wsparciem rodziców przygotowuje zajęcia wprowadzające, aby zbudować wspólne doświadczenia dla całej grupy. Następnie decyduje, czy zainteresowanie dzieci jest duże, a temat odpowiedni i możliwy do realizacji. Jeśli tak, przygotowuje wraz z dziećmi siatkę tematyczną dotyczącą obecnego zasobu wiedzy oraz listę pytań do projektu, wskazujące na to czego chcą się dowiedzieć.

2. Realizacja projektu

Nauczyciel analizuje wstępną siatkę przygotowawczą oraz siatkę pytań stworzoną przez dzieci w celu powiązania treści i umiejętności. Przygotowuje razem z dziećmi oraz rodzicami zajęcia terenowe i wizyty eksperckie. Wspólnie realizują plan aktywności badawczej oraz poszukiwań odpowiedzi na postawione pytania: zajęcia terenowe, rozmowy z gośćmi i ekspertami, badanie obiektów, przeprowadzanie eksperymentów. Następnie dzieci z pomocą nauczyciela przedstawiają zdobytą wiedzę za pomocą opisów, rysunków, działań konstrukcyjnych, tańca oraz zabaw inscenizacyjnych. Przeglądają raz jeszcze siatkę tematyczną lub przygotowują nową, sprawdzają, czego się nauczyły, stawiają nowe pytania, powtarzają działania badawcze i przedstawiają.

3. Zakończenie projektu

Na zakończenie projektu odbywa się dyskusja podsumowująca. Nauczyciele i rodzice organizują wydarzenie kulminacyjne, aby umożliwić dzieciom podzielenie się wiedzą oraz przedstawienie opisu przebiegu projektu. To wydarzenie kończy projekt. Jego odbiorcami są nauczyciel i rodzice, może być także inna grupa szkolna. Rodzice wraz z nauczycielem dokonują analizy

10 Katz L.G., The project approach. Champaign, IL: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education 1994, s. 1.

projektu oraz oceniają realizacji celów, wyciągają wnioski na przyszłość.

W zależności od tematu projekt może trwać od kilku dni do kilku tygodni. Dobrze jest, aby dokumentować przebieg projektu za pomocą dziennika. Trud i praca dzieci będzie w ten sposób doceniona, a one same posiłkując się dziennikiem, mogą w przyszłości wrócić do tematu, który badały.¹¹

4.2. Zalecane formy pracy i organizacja przestrzeni

W programie „Obywatel Świata” wskazane jest jak najczęstsze organizowanie pracy w grupach. Jak już wcześniej pisaliśmy, niezwykle ważne są dla nas: umiejętność współpracy, organizowanie własnej pracy, poddawanie się kierownictwu i kierowanie grupą. Zajęcia w grupach sprzyjają integracji klasy, a przede wszystkim rozwijają sprawność porozumiewania się. W toku pracy grupowej uczniowie mają dużo okazji do swobodnego mówienia, słuchają innych, reagują na ich wypowiedzi.

Uczenie współdziałania powinno rozpocząć się od pierwszych dni pobytu w szkole i przebiegać stopniowo. Na początku klasy pierwszej skupmy się na integrowaniu klasy – dzieci powinny się poznać i zaakceptować, należy wprowadzać sytuacje, w których każde z dzieci będzie miało okazję wypowiedzieć się, wykazać swoimi umiejętnościami. Ważna jest atmosfera, w jakiej dzieci się poznają. Pomocne będzie organizowanie działań w parach, stale zmieniając osoby, by dzieci miały okazję popracować ze wszystkimi. Szczególnie należy przemyśleć pierwsze zadania grupowe, tak, aby były ciekawe, dały sukces i zadowolenie ze wspólnej pracy. Nie można pominąć znaczenia wychowawczego prezentacji, w której grupy zrelacjonują efekty swej pracy przed większym audytorium – klasy czy rodziców.

Zabawa swobodna

Zabawa swobodna to jedna z głównych aktywności dzieci w wieku 6-7 lat. Podczas pobytu dzieci w szkole w klasie pierwszej nie może zabraknąć na nią czasu. Podczas zabawy dzieci trenują umiejętności społeczne, przyjmują role, uczą się rozwiązywać konflikty. Zabawa odgrywa niezwykle ważną rolę w życiu i ogólnym rozwoju dziecka. Jest ona swoistą drogą gromadzenia doświadczeń, uczenia się, ćwiczenia. Dziecko w zabawie poznaje właściwości różnych przedmiotów i utrwala wiedzę o życiu ludzi i świecie, rozwija wszystkie funkcje umysłowe.

Zabawa przynosi dziecku przyjemne przeżycie, radość estetyczną, humor, śmiech. Jest istotnym czynnikiem rozwoju moralno-społecznego. W zabawach dzieci rozwijają inicjatywę, wytrwałość w przewyżnianiu przeszkód stojących na drodze do celu, a osiągając efekt poznają swoją wartość. Zabawy swobodne dzieci spełniają rolę diagnostyczną. Zachowanie dziecka podczas zabawy, będące manifestacją jego stanów uczuciowych, informuje o świecie wewnętrznych przeżyć wychowanka, o jego ewentualnych trudnościach i konfliktach.

Zabawy spełniają rolę psychokorekcyjną w stosunku do dzieci agresywnych, nadmiernie pobudliwych, nieśmiałych, izolujących się od grupy.

Zabawy dowolne kształtują takie cechy wolicjonalne, jak wytrwałość i cierpliwość w dążeniu do celu, czyli doprowadzenie do końca podjętego działania mimo napodkanych przeszkód.

Kierowana, częściowo otwarta i otwarta praca zespołowa/w parach¹²

Na początku praca w parach i zespołach powinna być kierowana przez nauczyciela. Oznacza to, że nauczyciel wyznacza, kto z kim będzie pracował, w jakim miejscu, jaki materiał będzie potrzeby, jak długo grupy będą nad danym zadaniem pracować. Musimy też wytłumaczyć dzieciom, co mają osiągnąć i jak powinny skontrolować wynik swojej pracy.

11 Harris H. J., Katz, L. G, *Mali badacze, metoda projektu w edukacji elementarnej*, Wydawnictwo CODN, Kraków 2003.

12 Na podstawie *Nauczania otwartego w 28 krokach*, B. Badergrubera.

Program

W kierowanej pracy zespołowej narzuca się z góry: treść, rodzaj czynności, materiał, wielkość grupy, jej skład, miejsce pracy, sposób zapamiętania (utrwalenia) opanowanego materiału, czas trwania, nakład pracy i rodzaj kontroli wyniku pracy. Najważniejszą różnicą między kierowaną i otwartą pracą zespołową jest to, że skład grupy kierowanej ustala nauczyciel.

Praca częściowo kontrolowana to praca, w której:

- Uczniowie wybierają miejsce pracy, ale czas na jej wykonanie, treści zadania i materiał są określone
- Uczniowie wybierają materiał czy źródła, z których będą korzystać przy wykonywaniu zadania na określony temat
- Pracę, w której wszystko określono z góry poza doбором osób do grup/pary

W nauczaniu otwartym wychodzi się z założenia, że nauczyciel nie może decydować o tym, czy uczeń ma pracować w grupie, w parze czy samodzielnie. Dziecko, które chce pracować samo, najprawdopodobniej nie osiągnie dobrych wyników, gdy zostanie zmuszone do pracy w grupie, może też grupie w tej pracy przeszkadzać. Konieczne jest, więc wyuczenie możliwości pracy w grupie, by zapobiec porażkom w otwartej pracy zespołowej.

Natężenie siły głosu

Ponieważ program zakłada pracę w zespołach czy parach, niezwykle ważne by od początku nauki dzieci były przyzwyczajone do różnego natężenia siły głosu (nauczyciela i kolegów). W podręczniku nauczania otwartego można znaleźć kilka przykładów ćwiczeń pozwalających zapanować nad głosem. Są to: wywoływanie uczniów przez szeptanie (np. podczas wyścigów), głuchy telefon, odgrywanie scenek z miejsc gdzie mówi się lub rozmawia jednocześnie (kawiarnia, autobus, biuro) itp. Sposób prowadzenia rozmowy cichym głosem dzieci mają poznać w formie zabawy, która jest jednocześnie ćwiczeniem. Najważniejszy jest jednak przykład nauczyciela. Autor wymienia zasady prowadzenia rozmowy – dla nauczyciela oraz dla uczniów:

- Wyjaśnień udzielać całej klasie wyważonym tonem (nie za głośno, nie za cicho)
- Unikać w nauczaniu otwartym wywoływania do odpowiedzi poszczególnych uczniów
- W parach i grupach rozmawiać z poszczególnymi grupami półgłosem
- Pouczać, wyjaśniać, rozwiązywać konflikty pomiędzy uczniami, niezauważalnie dla reszty klasy i w cztery oczy
- Stymulować uczniów, żeby, gdy mają coś do omówienia z nauczycielem, sygnalizowali to tak, aby podszedł do zainteresowanego albo uczeń mógł przyjść do nauczyciela

Ustala też nadrzędną zasadę – która powinna być wyeksponowana w klasie i znana wszystkim: „**Mów tak głośno, żeby słyszeli cię tylko ci, do których się zwracasz.**”

Praca grupowa kooperacyjna

W tym rodzaju pracy grupowej dzieci pracują razem, by się czegoś nauczyć. Osoby w grupie są odpowiedzialne za siebie i za kolegów, kładzie się nacisk na indywidualne korzyści, a nie na wynik pracy całej grupy.

Grupa powinna być zróżnicowana (dzielimy klasę na 4 poziomy umiejętności, w każdej grupie powinna być jedna osoba z każdego poziomu). Jednym z zadań w tym rodzaju pracy jest wzajemna pomoc w uczeniu się. Oceniamy przyrost wiedzy i umiejętności uczniów, co oznacza, że każda grupa ma szansę na sukces. Na zakończenie pracy grupowej kooperacyjnej przeprowadza się turnieje. Równolegle odbywa się tyle turniejów ile jest osób w grupach. Rywalizują ze sobą uczniowie, którzy mieli takie same umiejętności przed przystąpieniem do pracy w grupie. Podczas turnieju para uczniów z różnych grup otrzymuje takie samo zadanie. Osoba, która rozwiąże je szybciej wygrywa. Wygrywający zdobywa punkt dla swojej grupy. Tak przeprowadzany sprawdzian umiejętności pozwala na podobny wkład w sukces grupy osób z różnym poziomem umiejętności.

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Praca grupowa zorientowana na cel

W tej formie pracy dzieci pracują po to, by osiągnąć cel – wykonać zadanie. Grupa planuje czynności, wyznacza osoby odpowiedzialne za poszczególne zadania, rozdziela prace. Najważniejszy jest wysoki poziom wykonania zadania, a nie to, czy wszyscy uczestnicy będą zaangażowani w równym stopniu w pracę grupy.

Dowolna kolejność wykonywanych zadań, dowolny wybór ciężkości

Każdy z nas ma inne podejście do wykonywania zadań. Jedne osoby wolą najpierw wykonać zadania trudne, inni wolą wykonać szybko zadania proste, by mieć więcej czasu na zastanowienie. Są tacy, którzy najpierw podejmują się zadań, których nie lubią (zgodnie z zasadą najpierw nauka, potem zabawa). Jedni najpierw piszą potem liczą, inni odwrotnie. Każdy z nas ma też czas, kiedy najlepiej funkcjonuje – rano, wieczorem czy nawet w nocy. Im lepiej znamy nasz system pracy, swoje potrzeby i możliwości, tym efektywniej możemy pracować. To stwierdzenie prowadzi do wniosku, że aby rozwijać kompetencje, uczniowie powinni mieć możliwość wyboru kolejności wykonywania zadań oraz wyboru ciężkości. Taki system pracy najczęściej stosuje się podczas sprawdzianów – nauczycielowi nie zależy na tym by uczniowie wykonali zadania w konkretnej kolejności.

W nauczaniu zintegrowanym można dawać dzieciom wybór w kolejności wykonywania działań. W szkole, w której pracujemy, informujemy rano uczniów, ile mają czasu na pracę własną i co w tym czasie muszą zrobić (np. czytać, pisać w zeszytach do kaligrafii, oznaczać części mowy symbolami Montessori, dodawać, rysować odcinki), wskazujemy też konkretne karty pracy z zakresu edukacji językowej czy matematycznej, a uczniowie sami decydują, w jakiej kolejności będą wykonywali zadania. Ważne jest proponowanie różnych zadań w ciągu wyznaczonego czasu – wymagających myślenia, rysowania, zadań o charakterze zabawy – sprawia to, że uczniowie mają odwagę zmienić kolejność wykonywania zadań.

Wybór punktów ciężkości polega na daniu dziecku możliwości zdecydowania o poziomie trudności wykonywanych działań. Wychodzimy z założenia, że dzieci w wieku wczesnoszkolnym z natury są ciekawe świata i chcą się uczyć, wybierają więc zadania odpowiednie do ich umiejętności. Zdarza się, że obserwujemy dziecko, które pracuje nad dodawaniem w zakresie 10, mimo, że doskonale potrafi to robić. Często dzieje się tak, ponieważ chce robić to, co kolega – należy poprosić je wtedy by pomogło w rozwiązywaniu zadań uczniowi, który nie potrafi dobrze tego robić. Często jest też tak, że dziecko jest zafascynowane tym, że posiada już jakąś umiejętność, jednak z reguły szybko nudzi się rozwiązywaniem zadań, które nie wymagają od niego żadnego wysiłku umysłowego. Z takim podejściem wiąże się też indywidualizacja procesu uczenia się i ocenianie. Najlepszymi warunkami do swobodnego wyboru punktów ciężkości jest sytuacja, w której nauczyciel nie wydaje sądów na temat trudności działań i możliwości dzieci.

Zajęcia w terenie

W nauczaniu zintegrowanym niezwykle ważne jest, aby wykorzystywać naturalną ciekawość świata i aktywność dziecka, organizując zajęcia w środowisku naturalnym, tak by dziecko mogło zaobserwować przedmioty, zjawiska, działania ludzi, życie przyrody. Żadna książka, film czy zdjęcie nie zastąpi doświadczenia czegoś w naturze. Coraz częściej dzieci w szkole od czasu kolorowego druku i fotografii uczą się o warstwach lasu z podręczników i tablic, o pracy w gospodarstwie, czy komunikacji miejskiej z filmów. Oczywiście nie zawsze jest możliwość wyjścia z dziećmi poza szkołę, czy zaprezentowania jakiegoś przedmiotu w naturze, ale należy to robić tak często, jak tylko się da. Opowiadając o owocach, trzeba pozwolić dziecku obejrzeć je powąchać, dotknąć, spróbować. Nie może być lepszej metody nauki o roślinach zielnych niż wyprawa na pobliską łąkę. Dziecko powinno badać, doświadczać i przetwarzać. Podczas zajęć poza salą lekcyjną może dowiedzieć się, że wiele zjawisk jest wytłumaczalnych, że można je zmierzyć, zważyć. Zajęcia organizowane w terenie powinny być rytmiczne, dobrze zorganizowane i zaplanowane. Wycieczka, spacer, zajęcia w ogrodzie, plenery o charakterze artystycznym, obserwacje powinny stanowić integralny składnik procesu kształcenia.

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAJLEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Organizacja przestrzeni

Organizując pracę uczniów, nauczyciel musi zadbać o przestrzeń edukacyjną. Dzieci w klasie szkolnej spędzają około 5 godzin dziennie. Jest to miejsce gdzie piszą, czytają, rysują, słuchają, rozmawiają, bawią się. Zagospodarowanie przestrzeni powinno uwzględniać zarówno indywidualną pracę uczniów, jak i pracę zorganizowaną w zespołach. Sala powinna być miejscem warsztatu pracy i spotkań.

Ustawienie ławek tworzy ramy, kształtujące interakcję między nauczycielem a uczniami, umożliwia koncentrację na zadaniach w sytuacji pracy indywidualnej, sprzyja prowadzeniu dyskusji lub prezentacji wykonanych zadań. Sytuacją idealną jest elastyczny układ przestrzeni, który w łatwy sposób można dopasowywać do rodzaju zadania i intencji dydaktycznej.

- Krąg – taki układ stosujemy kiedy sytuacja dydaktyczna wymaga dyskusji; siedzenie w kole wzmacnia spontaniczność uczniów, aktywizuje ich do myślenia i działania
- Stoliki ustawione w różnych kierunkach, w rzędach – jeśli uczniowie wykonują pracę indywidualną, wymagającą skupienia, samokontroli; takie ukształtowanie przestrzeni pozwala zredukować wpływ czynników rozpraszających
- Stoliki ustawione w zespołach – jeśli celem pedagoga jest uporządkowane uczestniczenia dzieci w zajęciach i praca w grupach

Sala nie może być statyczna, jest miejscem pracy, powinna zmieniać się w zależności od tematów i form pracy. Nauczyciel powinien wyodrębnić w klasie kąciki tematyczne oraz miejsce na prezentowanie prac uczniów. W tym celu warto stworzyć w sali szkolnej poszczególne strefy:

- Strefa czytania (w pobliżu biblioteczki)
- Strefa pisania (zaopatrzona w słowniki, pomoce ortograficzne, gramatyczne)
- Strefa pracy nad projektem, prezentacją (w pobliżu multimediiów, materiałów źródłowych)
- Strefa pracy indywidualnej
- Strefa odpoczynku i cichej zabawy

4.3. Warunki realizacji programu

Warunkiem sine qua non uzyskania pozytywnych rezultatów w pracy z tym programem jest skoordynowanie poszczególnych działań i stała współpraca nauczyciela języka angielskiego i nauczania zintegrowanego. Współpraca dotyczyłaby wspólnych celów, jakimi są rozwinięcie wyznaczonych w programie kompetencji, realizacja treści, dobór materiału, metod i form pracy. Ponadto nauczyciele powinni wspólnie przygotowywać działania wspierające proces nauczania (przedstawienia, symulacje, gry). Integracja może być prowadzona na różnych płaszczyznach – integrować można treści nauczania z różnych przedmiotów (matematyka, biologia, język polski, język angielski, itd.), ale również metody: korzystne dla dziecka jest przygotowywanie podobnych projektów czy uczestniczenie w zbliżonych zabawach podczas prezentowania treści z różnych dziedzin. W takim systemie pracy nauczyciel kształcenia zintegrowanego może na przykład uzgodnić z nauczycielem języka angielskiego czas wprowadzania nazw zwierząt i przygotować jeden zestaw kart z ich fotografiami. Nauczyciel języka angielskiego będzie miał pewność, że uczniowie znają już te zwierzęta, a uczniowie dodatkowo powtórzą ich nazwy. „Dziecko łatwiej przyswaja te informacje, które są mu znane lub takie, które może połączyć z tym, co jest mu znane”¹³

13 Pamuła za Chevalier, 1993.

Program

W zakresie języka angielskiego autorzy programu kładą największy nacisk na rzeczywiste kompetencje językowe ucznia – tak, aby po przejściu przez wszystkie dziesięć modułów uczeń miał szansę rzeczywiście być obywatelem świata pod względem językowym. Kolejność modułów i proponowanego w nich słownictwa zaprojektowano tak, aby wyjeżdżając za granicę uczeń mógł wykorzystać język angielski w prawdziwych sytuacjach komunikacyjnych.

Uczenie języka obcego w klasach I-III powinno być wielopłaszczyznowe i wielosensoryczne. Należy uczyć przez działanie, odkrywanie i przyswajanie. Nie może zabraknąć miejsca na gry i zabawy, a język powinien być składową zintegrowanego programu, a nie wydzielonym przedmiotem.¹⁴

Nauczyciel języka obcego pracujący z dziećmi powinien przede wszystkim jak najlepiej poznać swoich podopiecznych, znać ich możliwości i ograniczenia. Powinien lubić pracę z dziećmi, chętnie uczestniczyć w zabawach i odkrywaniu świata. Niezbędna jest bardzo dobra znajomość języka - szczególnie wymowa - oraz elementów kultury, takich jak wierszyki, wyliczanki, piosenki, bajki, filmy, książki i czasopisma dla dzieci. Dużą pomocą jest umiejętność opracowywania własnych form zajęć, które urozmaicają proces nauczania i budują motywację uczniów do nauki. Nauczyciel kształtuje w dzieciach właściwy stosunek do kultury, właściwe postawy tolerancji, zrozumienia i wzajemnego szacunku, zachęca do współpracy z innymi osobami, uczy wytrwałości, rozwiązywania problemów i zachęca do samooceny. Pozostaje także w stałym kontakcie z rodzicami uczniów.

W pracy z młodszymi uczniami bardzo pomocne mogą okazać się rytuały klasowe, czyli umowne czynności podkreślające kolejne fazy zajęć lub sygnalizujące przejście do nowego ćwiczenia. Ustalone rytuały ułatwiają uczniom śledzenie wydarzeń zachodzących w klasie, a nauczycielowi pozwalają skuteczniej wykorzystywać język obcy – zaplanowane czynności można rozpoczynać za pomocą znanych piosenek, wierszyków czy wyliczanek. Niezwykle ważne jest, by rytuały były takie same jak podczas zajęć zintegrowanych. Pamuła proponuje następujące przykłady rytuałów:

- Rytuał powitania i pożegnania (np. rozpoczęcie zajęć na dywanie w rogu sali zamiast w ławkach, połączone z krótką historyjką opowiedaną przez nauczyciela)
- Rytuał listy obecności (np. śpiewanie listy obecności zamiast czytania, podawanie odpowiedników imion w języku obcym)
- Rytuał daty (ustalenie dnia tygodnia i daty na początku zajęć)
- Rytuał prognozy pogody (prezentowanie prognozy pogody na przygotowanym wcześniej ekranie telewizora z wykorzystaniem przygotowanych wcześniej obrazków)
- Rytuał urodzin (składanie życzeń osobie obchodzącej urodziny, przygotowywanie kartek z nazwami rzeczy, które dzieci chciałyby dać tej osobie na prezent)
- Rytuał uciszania (nauczyciel zaczyna coraz ciszej czytać lub mówić wybrany wierszyk)
- Rytuał opowiadania (tworzenie specjalnej atmosfery na opowiadanie lub czytanie, wybór określonego miejsca w sali, magiczny sygnał na rozpoczęcie)

Jeżeli nauczanie języka angielskiego odbywa się w pracowni językowej, istotnym elementem jest organizacja przestrzeni. Powinna ona być podobna do sali lekcyjnej nauczania zintegrowanego. Dobrym pomysłem jest ustalenie z uczniami miejsca, w którym zawsze odbywa się czytanie lub opowiadanie historyjek. Takie miejsce powinno być wygodne i przytulne, aby dzieci mogły się odprężyć i uważnie słuchać – najczęściej jest to narożna część sali z wykładziną na podłodze.

Warto przemyśleć także ustawienie ławek, ponieważ tradycyjny układ może się okazać mało skuteczny w pracy z dziećmi. Biorąc pod

14 Pamuła M., *Metodyka nauczania języków obcych w kształceniu zintegrowanym*, Wyd. Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2009, str.61

Program

uwagę potrzebę dużej różnorodności proponowanych ćwiczeń, plastyczne, techniczne, ruchowe, muzyczne, lepiej ustawić ławki w grupy lub w podkole. W takim systemie nauczyciel ma łatwiejszy dostęp do wszystkich uczniów, dzięki czemu nie promuje tych, którzy siedzą z przodu i nie pomija tych siedzących z tyłu.

Niezbędne jest także wygospodarowanie w klasie miejsca na prace uczniów – mogą to być po prostu ściany lub tablice korkowe. W tym miejscu nauczyciel prezentuje osiągnięcia i aktywność uczniów oraz wywiesza ważne informacje (np. wspólnie ustalone zasady pracy). Warto też trzymać w pracowni segregatory ze starszymi pracami uczniów, aby były dokumentacją ich pracy, łatwo dostępną dla rodziców. Uzupełnieniem jest uporządkowany kącik przyborów, których dzieci używają podczas zajęć i półki z posegregowanymi książkami.

Program ten zakłada integrację treści, metod i materiału ze wszystkich przedmiotów szkolnych. Poniżej podajemy przykłady takiej integracji:

Integracja języka i treści muzycznych

Naukę języka można z powodzeniem integrować z edukacją muzyczną. Wykorzystywanie na zajęciach językowych ćwiczeń i materiałów charakterystycznych dla zajęć z muzyki wspomaga wyrobienie u uczniów słuchu muzycznego, co bardzo korzystnie wpływa na opanowanie dźwięków danego języka, wypracowanie większej wrażliwości na wymowę nowych słów czy też intonację.

Dzieciom w młodszy wieku szkolnym najwięcej trudności sprawia percepcja i produkcja nowych dźwięków, nieistniejących w języku ojczystym, samogłosek, dyftongów czy grup spółgłoskowych, przyswojenie informacji o nowych dźwiękach, wypracowanie odpowiednich połączeń neurologicznych i rozpoczęcie produkcji jest procesem złożonym i długotrwałym.

Następnym etapem na drodze do skutecznej produkcji jest ćwiczenie rozpoznawania dźwięków. Najlepiej zacząć od dźwięków otaczających dzieci na co dzień, takich jak dźwięk prysznic, silnik samochodu, odgłos kroków czy dźwięk trąbki. Zadaniem uczniów na tym etapie jest zidentyfikowanie i nazwanie usłyszanego dźwięku - uczniowie mogą na przykład układać nazwy pod zdjęciami przedmiotów.

Dla ułatwienia pracy można skorzystać z nagrań dostępnych na kasetach. Po kilku tygodniach można rozwijać zdolności uczniów i użyć instrumentów: nauczyciel prezentuje różne dźwięki, a zadaniem uczniów jest określenie ich wysokości, długości i intensywności. Opisy mogą mieć formę strzałek lub przygotowanych wcześniej zwrotów. Ilość i różnorodność ćwiczeń jest w dużym stopniu uzależniona od pomysłowości nauczyciela: można na przykład przygotować pojemniki z grochem, piaskiem, kamykami i w ten sposób wprowadzać nowe słownictwo.

Kolejnym etapem jest praca z materiałem językowym, kiedy dźwięki „z natury” ustępują miejsca kłopotliwym zagadnieniom danego języka. Do pracy nad tymi bardziej złożonymi zagadnieniami należy wybrać taki materiał, który będzie dla dzieci bliski i możliwie atrakcyjny - wierszyki, rymowanki, wyliczanki, piosenki. Ich prosta forma i wyraźny rytm pozwalają na wiele ćwiczeń typu głośniejszy-ciszej, wolniejszy-szybciej, a obecne w nich liczne powtórzenia są doskonałą metodą wprowadzania nowych dźwięków lub głosek. Uczniowie szybko uczą się takich form na pamięć dobrze się przy tym bawiąc; opanowanych wierszyków można używać też do rytuałów klasowych. Bardzo pożyteczne okazują się również ćwiczenia z parami minimalnymi.

Tak przygotowani uczniowie łatwiej przechodzą do fazy produkcji, która na tym etapie ogranicza się do poprawnego powtarzania i formułowania krótkich wypowiedzi.

Integracja języka i treści plastyczno-technicznych

Dzieci w młodszy wieku szkolnym posiadają silną potrzebę wyrażania siebie. Próby takie podejmowane w języku obcym często wiążą się z dużymi trudnościami związanymi z niewielkim opanowaniem nowego kodu językowego, co może prowadzić do frustracji i rozczarowań. Istotną pomocą w ekspresji siebie na zajęciach języka obcego jest ekspresja plastyczna.

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Kształcenie plastyczne ma zapewnić uczniom poczucie własnej wartości, wspierać ich pomysłowość, dać radość z samego faktu tworzenia i czas na relaks.

Umiejętności plastyczno-techniczne można na wiele sposobów wykorzystywać na zajęciach języka angielskiego. Jednym z najczęściej stosowanych, jest użycie rysunków do wprowadzania nowego słownictwa – po zaprezentowaniu np. słownictwa z kategorii ubrania nauczyciel może odczytywać kolejne elementy i prosić o ich narysowanie bądź odczytać opis stroju człowieka i poprosić o ilustrację.

Integracja języka i treści kulturowych

Wprowadzanie rozszerzonych komponentów kulturowych do zajęć języka obcego pozwala redukować postawy braku tolerancji, ksenofobii czy rasizmu, szczególnie w krajach, gdzie stosunkowo rzadko sąsiad ma inny kolor skóry czy jest innego wyznania.

Kształtowanie kompetencji interkulturowych na lekcjach języka obcego powinno odbywać się z wykorzystaniem materiałów autentycznych, takich jak książki dla dzieci, czasopisma, strony internetowe, wyliczanki, piosenki, filmy czy bajki. Praca z materiałami autentycznymi może budować dodatkową motywację dziecka – czytanie specjalnie przygotowanej książki w języku obcym jest dla dziecka komunikatem „umiem czytać książki w języku obcym”.

Integracja wybranych treści przyrodniczych

W edukacji przyrodniczej młodszy uczniowie spotykają się z elementami:

- biologii (rośliny, zwierzęta, środowisko naturalne w różnych porach roku, zdrowe odżywianie)
- geografii (zjawiska atmosferyczne, ukształtowanie terenu, mapa)
- ekologii (ochrona przyrody, zanieczyszczenie środowiska, parki, rezerваты)
- fizyki i techniki (użytkowanie urządzeń technicznych, pomiary)
- bezpieczeństwa (bezpieczeństwo w szkole, na drogach, sygnały i telefony alarmowe)

Znaczna część tych treści może być współrealizowana na zajęciach języka obcego. Ścisła współpraca nauczyciela kształcenia zintegrowanego i nauczyciela języka angielskiego pozwala utrwalać i porządkować treści, które dzieci mają przyswoić.

Program „Obywatel Świata” zakłada poznanie w ciągu kolejnych trzech lat nauki kilkunastu krajów i ich kultury. Nauczyciel sam decyduje, jakie to będą kraje. Ważne jest tylko, by w pierwszym roku były to kraje europejskie, w klasie II i III „podróże” mogą obejmować cały świat. Warto by, poza oczywistymi tematami typu kuchnia czy stroje ludowe, wyszukać informacji na temat np. pisarzy, sławnych kobiet, paraolimpijczyków, wynalazców, wyliczanek, szkół itp.

Paszport

Zakładamy, że dzieci przy omawianiu i odkrywaniu będą poznawać elementy stałe takie jak: melodia i tekst hymnu (niezwykle ciekawe może wydać się dzieciom, o czym śpiewają różne narody w swoich hymnach), flaga i symbole narodowe, ustój, położenie na kontynencie, znane potrawy, będą realizowali także jeden projekt, w ramach którego poznają wybrane przez siebie zagadnienia na temat kraju (np. rodzina, szkoła, zwierzęta, ukształtowanie terenu itp.). By gromadzić zdobyte informacje każde dziecko będzie posiadać paszport – może być to czysty zeszyt A4 lub segregator. W tym „paszporcie” uczniowie będą wklejać karty tygodniowe (karta tygodniowych wymagań edukacyjnych), karty pracy związane z krajami, wykonywać wizytówkę, zdjęcia, ilustracje, będzie on także dziennikiem projektów. Po dniu paszportowym (dzień prezentacji projektów) dzieci otrzymują stempel pobytu w danym kraju.

Program

Zgodnie z założeniem edukacji kosmicznej Montessori, na początku klasy pierwszej dzieci powinny poznać swój adres galaktyczny (wszechświat - kosmos, galaktyka drogi mlecznej, układ słoneczny, planeta Ziemia, kontynent, kraj, miejscowość, ulica, domu i mieszkanie). Jest to niezbędne do zrozumienia, że jesteśmy ważną częścią czegoś wspaniałego i niezwykle złożonego – wszechświata. Można omówić to zagadnienie pobieżnie lub zatrzymać się przy którymś z elementów (np. zapoznać dzieci z budową słońca czy wykonać projekt na temat własnej miejscowości). Poznanie Ziemi – jej kontynentów, zwierząt na niej żyjących oraz mórz i oceanów jest niezwykle ważne. W kontekście późniejszego umiejscowienia krajów, które będą omawiane.

W metodzie Montessori dzieci poznają nazwy kontynentów bardzo wcześnie (około 4-5 r.ż.), rozpoznają też ich kształty, nazywają je, i wiedzą, na której półkuli się znajdują. Można to bardzo łatwo osiągnąć przez pracę z globusem i „puzzlami”, przedstawiającymi półkule i kontynenty w określonych kolorach. Nie trzeba przy tym inwestować w drogie pomoce – można wykonać je samemu. Wiedzę tę można stale powtarzać przy większości tematów.

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

4.4. Proponowane słownictwo i docelowe kompetencje w ramach języka angielskiego

PROPONOWANE MODUŁY

MODUŁ	SŁOWNICTWO	DOCELOWE KOMPETENCJE
1. Każdy z nas jest wyjątkowy	<p>PODSTAWOWA KOMUNIKACJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - powitania i pożegnania - przedstawianie siebie - przedstawianie innych osób - podstawowe zwroty komunikacyjne <p>CZŁOWIEK</p> <ul style="list-style-type: none"> - nazwy członków rodziny - podstawowe części ciała - podstawowy opis człowieka - podstawowe cechy charakteru - podstawowe nazwy ubrań <p>CZAS WOLNY</p> <ul style="list-style-type: none"> - podstawowe formy spędzania czasu wolnego - popularne hobby - podstawowe nazwy sportów - podstawowe słownictwo związane z filmem - podstawowe słownictwo związane z książką <p>INNE</p> <ul style="list-style-type: none"> - największe religie świata i ich najważniejsze święta - podstawowe nazwy zwierząt 	<p>PODSTAWOWA KOMUNIKACJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - wita i żegna różnych rozmówców w różnych sytuacjach - przedstawia siebie - przedstawia daną osobę drugiemu rozmówcy - właściwie używa podstawowych zwrotów komunikacyjnych, takich jak np. Dziękuję! <p>CZŁOWIEK</p> <ul style="list-style-type: none"> - krótko opisuje swoją rodzinę - w prosty sposób opisuje wygląd człowieka - nazywa podstawowe cechy charakteru <p>CZAS WOLNY</p> <ul style="list-style-type: none"> - krótko opowiada, jak lubi spędzać czas wolny - krótko opowiada o swoim hobby - zna podstawowe nazwy sportów - krótko opowiada o swoim ulubionym sporcie - zna podstawowe słownictwo związane z filmem - krótko opowiada o swoim ulubionym filmie lub serialu - zna podstawowe słownictwo związane z literaturą - krótko opowiada o swojej ulubionej lekturze <p>INNE</p> <ul style="list-style-type: none"> - ma świadomość istnienia różnych religii i zna podstawowe święta w największych religiach świata - zna podstawowe nazwy zwierząt - krótko opowiada o swoim ulubionym zwierzątku

Program

2 Jeden dzień z mojego życia	<p>ŻYCIE CODZIENNE</p> <ul style="list-style-type: none">- nazwy czynności codziennych- nazwy obowiązków domowych- nazwy przedmiotów codziennego użytku- nazwy rzeczy osobistych- nazwy podstawowych urządzeń domowych- podstawowe nazwy zawodów <p>CZAS I LICZBY</p> <ul style="list-style-type: none">- pytanie o numer telefonu- podawanie numeru telefonu- nazwy dni tygodnia- nazwy miesięcy- podawanie daty urodzenia- podawanie dzisiejszej daty- pytanie o aktualną godzinę- podawanie aktualnej godziny- podstawowe określenia czasu- liczebniki główne- liczebniki porządkowe- podstawowe działania matematyczne	<p>ŻYCIE CODZIENNE</p> <ul style="list-style-type: none">- nazywa codzienne czynności i obowiązki domowe- nazywa przedmioty codziennego użytku- nazywa rzeczy osobiste- nazywa podstawowe urządzenia domowe- zna podstawowe nazwy zawodów, wymienia zawody swoich bliskich <p>CZAS I LICZBY</p> <ul style="list-style-type: none">- podaje swój numer telefonu- pyta rozmówcę o numer telefonu- podaje dzisiejszą datę, datę swojego urodzenia oraz inne daty- pyta o aktualną godzinę- podaje aktualną godzinę- zna i używa podstawowych określeń czasu takich jak np. jutro, wczoraj- reaguje na polecenia związane z czasem, np. na żądanie powrotu o danej porze- zna liczebniki główne i porządkowe na poziomie klasy III- wykonuje podstawowe działania matematyczne
------------------------------	--	--

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

<p>3. Moje miejsce na ziemi</p>	<p>DOM I OKOLICA</p> <ul style="list-style-type: none">- podawanie adresu i pytanie o adres- podstawowe rodzaje domów- nazwy pomieszczeń- podstawowe nazwy mebli- opisywanie położenia przedmiotu- elementy krajobrazu <p>KRAJE I NARODOWOŚCI</p> <ul style="list-style-type: none">- nazwy krajów- nazwy narodowości- nazwy symboli narodowych <p>SZKOŁA</p> <ul style="list-style-type: none">- polecenia związane z funkcjonowaniem w klasie- nazwy przedmiotów szkolnych- nazwy podstawowych przyborów szkolnych i pomocy naukowych- nazwy osób pracujących w szkole- nazwy pomieszczeń, znajdujących się w szkole- rodzaje szkół- oceny i testy- zadawanie pytań	<p>DOM I OKOLICA</p> <ul style="list-style-type: none">- podaje swój adres- krótko opisuje miejsce, w którym mieszka- krótko opisuje własny pokój- opisuje położenie przedmiotu względem innych przedmiotów- nazywa elementy krajobrazu <p>KRAJE I NARODOWOŚCI</p> <ul style="list-style-type: none">- podaje swoją narodowość i pyta o narodowość rozmówcy- zna podstawowe nazwy krajów- zna symbole narodowe największych krajów świata <p>SZKOŁA</p> <ul style="list-style-type: none">- rozumie podstawowe instrukcje w klasie i właściwie na nie reaguje- zna nazwy przedmiotów szkolnych, podstawowych pomocy naukowych, pracowników szkoły- krótko opowiada o swojej szkole- poprawnie zadaje pytania dotyczące nowych lub niezrozumiałych informacji- rozpoznaje oceny stawiane w obcym języku
---------------------------------	--	---

Program

<p>4. Miejsce do odwiedzenia, sprawa do załatwienia</p>	<p>PODRÓŻOWANIE</p> <ul style="list-style-type: none">- nazwy najważniejszych miejsc, obiektów i instytucji w mieście- pytanie o drogę- wskazywanie drogi- kupowanie biletu- komunikaty na dworcu kolejowym, lotnisku- nazwy podstawowych środków transportu- podstawowe słownictwo związane ze środkami transportu- pytanie o czas odjazdu i przyjazdu <p>ZAKUPY</p> <ul style="list-style-type: none">- nazwy podstawowych produktów spożywczych- pytanie o cenę produktu- nazwy często kupowanych produktów- nazwy pieniędzy- rodzaje sklepów- rodzaje płatności- pytanie o zniżkę <p>INNE ŻYCIOWE SYTUACJE</p> <ul style="list-style-type: none">- wizyta na poczcie- wizyta u lekarza- podstawowe choroby- podstawowe objawy złego stanu zdrowia- wizyta w bibliotece- wizyta w komisariacie- zamawianie jedzenia w restauracji- pytanie o rachunek w restauracji- nazwy posiłków- nazwy podstawowych dań- zachowanie przy stole	<p>PODRÓŻOWANIE</p> <ul style="list-style-type: none">- zna nazwy najważniejszych miejsc, obiektów i instytucji w mieście- pyta o drogę do danego miejsca- potrafi kupić bilet na pociąg, autobus- rozumie podstawowe komunikaty na dworcu kolejowym, lotnisku- rozpoznaje i nazywa podstawowe środki transportu- pyta o czas odjazdu i przyjazdu pociągu, autobusu, metra <p>ZAKUPY</p> <ul style="list-style-type: none">- nazywa podstawowe produkty spożywcze- pyta o cenę produktu- reaguje na podaną cenę produktu- dokonuje zakupu codziennych produktów <p>INNE ŻYCIOWE SYTUACJE</p> <ul style="list-style-type: none">- potrafi nadać pocztówkę na poczcie- potrafi krótko opowiedzieć o swoich dolegliwościach u lekarza- potrafi wypożyczyć książkę w bibliotece- potrafi zgłosić zagubienie się na policji- potrafi zamówić jedzenie w restauracji- potrafi poprosić o rachunek w restauracji- zna nazwy posiłków- zna podstawowe dania- używa zwrotów związanych z zachowaniem przy stole
---	---	---

4.5. Praca z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych – stymulowanie i korygowanie rozwoju dziecka

Diagnoza i monitorowanie postępów

Powszechnie wiadomo, iż rozwój dziecka nie przebiega harmonijnie. Maria Montessori wyróżnia fazy wrażliwości, o których pisaliśmy w początkowych rozdziałach programu „Obywatel Świata”, mają one jednak dość duże ramy czasowe. W związku z obniżeniem wieku szkolnego dzieci, możemy się spodziewać, iż poziom wiedzy, umiejętności i dojrzałości psychospołecznej uczniów w klasie pierwszej będzie bardzo zróżnicowany. Dlatego też niezbędne staje się diagnozowanie i monitorowanie rozwoju dzieci nie tylko na progu szkoły, ale i w czasie całego cyklu nauczania w klasach 1-3. Należy pamiętać, iż diagnoza nie ma na celu uszeregowania dzieci ze względu na umiejętności czy zdolności, ale celem jej jest praca kompensacyjna i wyrównawcza.

Obecnie na rynku można znaleźć wiele narzędzi służących diagnozie, wiele z nich zawiera także karty do zajęć wyrównawczych. Jako nauczyciele, praktycy autorzy programu polecają korzystanie z gotowych arkuszy diagnozy – są to narzędzia standaryzowane, wykorzystując je mamy pewność, że są rzetelne. Nauczyciel takie gotowe szablony powinien pogłębiać przez przygotowaną specjalnie dla konkretnych uczniów diagnozę problemów. Pamiętajmy, że niezwykle ważne jest szukanie przyczyn i zwalczanie ich, a nie tylko sama praca z problemem.

Obecnie wiele programów nauczania zajmuje się stymulowaniem uczniów mających problemy w nauce. Dla autorów programu „Obywatel Świata” uczeń o specjalnych potrzebach to także uczeń szczególnie uzdolniony, którego rozwój przebiega szybciej niż u rówieśników. Pragniemy zwrócić uwagę nauczycieli, że jest to grupa często zaniedbana, dla której szkoła nie ma adekwatnych zadań. Bieżące monitorowanie osiągnięć uczniów to także różnicowanie sprawdzianów – czy cała klasa powinna mieć takie same zadania podczas sprawdzianu? Zdecydowanie nie. Karta sprawdzianu powinna być dostosowana do poziomu treści nauczania, a skoro dzieci przyswajają treści na różnym poziomie, to i sprawdzian powinien być adekwatny do ich umiejętności. (Oczywiste jest, że gdy chcemy sprawdzić wiedzę z zakresu przyrody, a wiemy, że dziecko nie potrafi czytać i pisać, nie wręczymy dziecku sprawdzianu z poleceniami do samodzielnego odczytania i napisania odpowiedzi).

Przygotowanie do pisania i czytania, usprawnianie koordynacji słuchowo-wzrokowo-ruchowej oraz sprawności manualnej

Niezwykle ważne jest aby w początkowej nauce czytania i pisania pojawiły się ćwiczenia stymulujące rozwój psychomotoryczny dzieci. Do takich ćwiczeń należy:

- rozwijanie słuchu przez dostrzeganie, rozpoznawanie i różnicowanie dźwięków z otoczenia
- poprawne wymawianie wszystkich głosek i grup spółgłoskowych
- doskonalenie umiejętności wyraźnego mówienia
- wyróżnianie, rozpoznawanie i powtarzanie głosek
- analiza i synteza dźwiękowa (głoskowanie) wyrazów o prostej budowie
- rozwijanie spostrzegawczości wzrokowej
- zaznajamianie z istotą symbolu graficznego (np. kalendarz pogody)
- wprowadzanie zapisu graficznego (podpisywanie świata)
- kształtowanie motywacji do samodzielnego czytania

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program

- analiza i synteza słuchowo-wzrokowa znanych prostych wyrazów
- tworzenie za pomocą alfabetu ruchomego wyrazów
- przyporządkowywanie napisów do ilustracji
- układanie z rozsypanki wyrazowej zdań
- czytanie krótkich tekstów w połączeniu z ilustracjami
- ćwiczenia w zakresie analizy i syntezy słuchowo-wzrokowej – wyróżnianie, powtarzanie i rozpoznawanie sylab i głosek
- usprawnianie analizatora wzrokowego poprzez rozszerzanie pola czytania, wyróżnianie elementów z tła itp.
- globalne czytanie wyrazów
- rozpoznawanie symboli, piktogramów, znaków informacyjnych
- ćwiczenia grafomotoryczne:
 - kreślenie linii prostych w różnym położeniu
 - rysowanie łuków, kół, spirali
 - kreślenie wzorów literopodobnych
 - przerysowywanie
 - kolorowanie
- kaligrafowanie:
 - pisanie pismem pisanym swojego imienia i nazwiska
 - pisanie po śladzie i samodzielnie wszystkich liter alfabetu
 - przepisywanie wyrazów i zdań
- ćwiczenia manualne
 - lepienie z różnych materiałów
 - wycinanie, przyklejanie, przybijanie itp.
- organizowanie gier i zabaw językowych

Rozwijanie mylenia, przygotowanie do nauki matematyki

Równie ważne jak nauka wykonywania i zapisywania obliczeń jest rozwijanie myślenia logicznego, spostrzegawczości. W toku zajęć lekcyjnych na progu edukacji powinny znaleźć się takie działania jak:

- gry i zabawy na konkretnym materiale rozwijające spostrzeganie, uwagę i pamięć
- działanie na konkretnym materiale rozwijające myślenie przyczynowo – skutkowe
- szacowanie (gdzie jest więcej, a gdzie mniej)
- dzielenie po równo
- układanie obiektów w serie rosnące i malejące
- wskazywanie analogii
- porównywanie i porządkowanie według jednej lub kilku cech
- porównywanie i porządkowanie według braku cechy (zadania typu: wybierz klocki, które nie są czerwone i podłużne)
- poszukiwanie własnych sposobów rozwiązania zadań
- określanie kierunków w przestrzeni i na płaszczyźnie
- określanie kierunków względem siebie
- określanie kierunków względem przedmiotów i innych osób w przestrzeni
- określanie kierunków względem przedmiotów i innych osób na płaszczyźnie

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- porównywanie osób i przedmiotów według cech (większy niż, niższy niż; tęgości, tak samo długi, głębszy od itp.)
- dostrzeganie symetrii i regularności w otaczającym nas świecie (rytm pór roku, dnia i nocy, zegar, symetria u zwierząt, w literach, figurach geometrycznych itp.)
- kontynuowanie rysowania rytmów (szlaczki, cyfry, litery)
- doświadczenia udowadniające stałość masy, powierzchni, płynów, długości
- ustalanie równoliczność mimo obserwowanych zmian w układzie elementów w porównywanych zbiorach

5. Ewaluacja programu

Mówiąc o ewaluacji należy uściślić, co rozumiemy pod samym pojęciem ewaluacji. Autorom programu najbliższe jest takie ujęcie D. Stufflebeana, dla którego ewaluacja to „proces wskazywania, otrzymywania i dostarczania informacji potrzebnych do podejmowania decyzji o wyborze”. Celem tego procesu ma być ciągłe udoskonalanie samego programu, dostosowywanie go do potrzeb uczniów. Dla autorów programu także niezwykle istotne jest, by ewaluacja przeprowadzana przez nauczycieli pracujących z programem miała charakter praktyczny, nie była jedynie badaniem naukowym, określeniem stanu rzeczy, by służyła ulepszeniu pracy.

Każdy z nauczycieli spotyka się w swojej pracy z narzędziami standaryzowanymi, jak i niestandaryzowanymi. Do tej pierwszej kategorii należą wszystkie testy wykorzystywane w ocenie zewnętrznej, a także przygotowane przez wydawnictwa, natomiast druga grupa to nauczycielskie sprawdziany, karty diagnozy, obserwacji projektowane przez realizatorów programu. Obecnie na rynku można znaleźć wiele gotowych narzędzi przeznaczonych do ewaluacji. Należy pamiętać, że narzędzia, których używamy, czy to do testowania osiągnięć dydaktycznych, czy obserwacji zachowań dziecka, charakteryzują się różnym stopniem rzetelności, trafności i obiektywności oraz praktyczności. Cechy te, podążając za K. Ciżkowicz, J. Ochenduszką, rozumiemy jako dokładność i niezawodność, z jaką narzędzie mierzy dane osiągnięcia, stopień zgodności, z jaką mierzy to i tylko to do mierzenia czego zostało skonstruowane, jednoznaczność wykrywanej cechy oraz prostotę w jego zastosowaniu. Konstruując ankietę należy pamiętać, że żadne gotowe narzędzie nie będzie idealnie dostosowane do naszego programu i poszczególnego ucznia. Dlatego też polecamy skonstruowanie własnej ankiety, na podstawie gotowych materiałów. Oczywiście, układając taką ankietę należy pamiętać by pytania i sposób uzyskiwania informacji posiadały jak największy stopień obiektywności, rzetelności, trafności oraz praktyczności.

H. Talmage proponuje pięć rodzajów zagadnień jakie powinno się uwzględnić oceniając program nauczania. Są pytania o wartość wewnętrzną, instrumentalną, względną, o możliwość optymalizacji oraz o ostateczną decyzję. Rodzaje pytań proponowane przez tą autorkę można podzielić na te niezwykle istotne z punktu widzenia ewaluacji formatywnej i sumatywnej. Należy pamiętać, że do ewaluacji wykorzystujemy takie same działania niezależnie od przedmiotu nauczania czy wychowania dzieci. Warto by pytania miały charakter ogólny i uniwersalny, gdy skatalogujemy je według określonych kryteriów, łatwiej będzie wyciągać obiektywne wnioski. Rozumiejąc ewaluację jako proces autorzy proponują korzystanie z narzędzi do gromadzenia zarówno danych jakościowych, dotyczących procesu dydaktycznego, relacji między uczniem (– ankiety, obserwacje, wywiady, ocena kształtująca), jak i ilościowych, dotyczących wyników nauczania (– testy, sprawdziany wiedzy).

Program

5.1. Ewaluacja formatywna

Nauczyciele pracujący z programem „Obywatel Świata”, przygotowując rozkład materiału, sprawdziany wiedzy i umiejętności, badając poziom zdobywanych przez uczniów kompetencji, wystawiając ocenę kształtującą dokonują niejako ciągłej pośredniej ewaluacji programu. Jako, że autorzy samą ewaluację uznają za proces, ten element pracy z programem jest niezwykle istotny. Wyniki testów osiągnięć, obserwacji dzieci pokazują, które cele z zakresu edukacji i wychowania zostały zrealizowane w pełni, jakie tylko częściowo, a których nie udało się jeszcze osiągnąć. Poddawanie ewaluacji mniejszych obszarów wiedzy i umiejętności czy postaw jest niezwykle istotne, gdyż daje możliwość uzyskania wysokiego stopnia trafności, a jednocześnie pozwala (w przypadku otrzymania niezadowolających wyników) na szybką reakcję np. zmianę metod czy form pracy, zwiększenie liczby godzin, usunięcie treści znacznie wykraczających poza podstawę programową itp. Dla ewaluacji formatywnej istotne będą pytania o wartość instrumentalną czyli dotyczące efektów zamierzonych i osiągniętych przez adresatów programu; pytania o możliwość optymalizacji oraz o ostateczną decyzję. Wśród różnych rodzajów ewaluacji autorzy programu szczególnie polecają model triangulacyjny, którego cechą charakterystyczną jest ocena z punktu widzenia kilku grup np. nauczyciela, ucznia, rodziców.

5.2. Ewaluacja sumatywna

Ewaluacja końcowa powinna być przeprowadzana po każdym większym etapie nauczania – np. na zakończenie każdego semestru nauki. Celem jej będzie nie tylko podsumowanie dotychczasowych działań, ale także planowanie kolejnych. Warto jest oprzeć ją na modelu Action Reserch. Praca w tym modelu ma charakter cykliczny, działania powtarzają się w układzie spiralnym. Faza pierwsza: planowanie pracy, faza druga: realizacja planu, faza trzecia: obserwacja działania, faza czwarta: refleksja.

Ewaluacja sumatywna przeprowadzana na koniec roku ma jeszcze jedno zadanie – chodzi o jednoznaczną, całościową ocenę programu w celu podjęcia decyzji o dalszej pracy z nim lub odrzuceniu go. Dla ewaluacji sumatywnej istotne będą pytania z zakresu wartości wewnętrznej i względnej programu, oraz o ostateczną decyzję. Do ewaluacji końcowej szczególnie przydatna może być analiza SWOT. W technice tej dzielimy zebrane dane na cztery kategorie czynników strategicznych: mocne strony, szanse (pozwalające na pozytywne zmiany w przyszłości), słabe strony, zagrożenia (stwarzające możliwość wystąpienia negatywnych zmian w przyszłości).

KAPITAŁ LUDZKI
CZŁOWIEK – NAILEPSZA INWESTYCJA!

Wyższa Szkoła
Pedagogiczna
im. Janusza Korczaka
w Warszawie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

